

Område: Förnyad välfärd för medmännisklighet och ansvarstagande	Sidantal: 45
--	-----------------

ALLT BÖRJAR HOS MÄNNISKAN

Centerpartiets politik utgår från en stark tilltro till varje människa, hennes förmåga att skapa och ta ansvar - både för sig själv och för andra. Denna kraft har byggt Sverige och kraften behövs för att möta framtidens utmaningar. Människor initiativförmåga skapar ett starkt civilt samhälle som innehåller den värme och det engagemang som behövs för att utveckla välfärden. Med rätt förutsättningar får människors förmågor blomma upp i entreprenörskap, ansvarstagande och medmännisklighet. Var och en ska kunna växa som människa och ha möjlighet att förverkliga sina drömmar. Det är ett uttryck för allas lika värde och rättigheter i ett demokratiskt samhälle.

Grundtrygghet ska garanteras

Olika generationer har olika syn och förväntningar på välfärdssamhället. Samhällets och politikens uppgift är att skapa förutsättningar för alla människor att växa - både i medgång och i motgång. En grundtrygghet ska och måste garanteras för alla. Genom en förnyad välfärd vill Centerpartiet att barn och unga ska få en trygg uppväxttid och en utbildning som gör dem väl rustade för framtiden. Vi vill att människor ska förmås ta ansvar för sin hälsa och sitt välbefinnande. Vården ska vara behovsprövad, solidariskt finansierad, finnas tillgänglig för alla som behöver den och den ska hålla hög kvalitet. Den ekonomiska tryggheten vid sjukdom ska garanteras. Vi vill också att äldres erfarenheter bättre tas till vara - att äldre får en god omsorg när krafterna tryter samt att vi ska ha ett samhälle som är tillgängligt för alla.

Ökat entreprenörskap inom välfärden

Vård, skola och omsorg måste hålla hög kvalitet för att åtnjuta högt förtroende hos människor. Centerpartiet vill öka entreprenörskapet inom vård, skola och omsorg. Vi behöver en mångfald av aktörer även inom välfärdssektorn - stora och små, privata och offentliga, non-profit drivna och kooperativ, o.s.v. Genom mångfalden får vi fram nya lösningar och nya sätt att tänka och lösa problem. Mångfalden kan också skapa nya arbetsplatser och - det viktigaste av allt - nya sätt att bemöta patienter, skolelever och andra.

Jordmån för god hälsa

Vår hälsa och hur vi mår påverkas av flera faktorer i livet - t.ex. vår uppväxt, av skolan, av arbetet eller bristen på arbete och av våra relationer till andra människor och av samhällsklimatet. Människor som mår bra och kan hantera utmaningar av olika slag är friskare och lever längre än andra. Och när man mår bra kan man också lättare bidra till samhällets utveckling genom företagsamhet, arbete och ideellt engagemang. Centerpartiets utgångspunkt är att alla har ett eget ansvar för sitt eget välmående och välbefinnande. Politikens uppgift är att skapa förutsättningar för jämlika hälsovillkor, för livskvalitet och eget ansvarstagande.

Välfärden byggs underifrån

Centerpartiets tilltro till människan innebär också en övertygelse om att hon kan och vill ta ansvar för sina handlingar och sina beslut. Valfrihet, självbestämmande, ”köksbordsdemokrati” och entreprenörskap är därför centrala delar i Centerpartiets politik. Välfärden ska byggas underifrån och vila på federalismens principer. Människors rätt till välfärd ska inte avgöras av bostadsort eller tjockleken på plånboken. Genom detta program för förnyad välfärd tar vi ytterligare steg för att omsätta dessa ord i praktisk handling.

VÄLFÄRDENS UTMANINGAR

Arbete är grunden till vår välfärd. Ett arbete ökar den enskilda människans ekonomiska och sociala förutsättningar samtidigt som det ger resurser till den gemensamma välfärd som vi finansierar solidariskt genom skattsedeln; skolan, vården och omsorgen. Politiska beslut måste därför alltid ha som utgångspunkt att stimulera till arbete. Centerpartiet och regeringen har genom en tillväxtinriktad politik ökat företagandet, minskat utanförskapet och därigenom skapat förutsättningar för en gemensam välfärd. Detta ger en stabil grund för att möta de utmaningar som framtidens välfärd står inför. Att få bukt med den ökande psykiska ohälsan i befolkningen är en av de största utmaningarna för samhället. Trots ökad välfärd materiellt och medicinskt mår många i vår befolkning dåligt - en utveckling som hotar de system för välfärden som vi byggt upp. Det är en stor utmaning att skapa ett samhälle där barn och unga tror på en framtid, känner sig behövda och känner att de duger som de är. Det är en stor utmaning att minska klyftorna i samhället – att ta bort utanförskapet. Om vi inte lyckas med denna utmaning, kommer allt mer resurser att krävas inom psykiatri, socialtjänst, m.m. Mat av god kvalitet är viktigt i alla sammanhang av livet för att bibehålla en god hälsa.

Allt fler blir allt äldre. De i arbetsför ålder kommer att behöva betala för allt fler som inte arbetar. Sveriges befolkning kommer att öka med 870 000 invånare till år 2030, men endast en bråkdel av ökningen kommer att bestå av invånare i arbetsför ålder. Antalet invånare över 85 år kommer att fördubblas. Dessa människor kommer att behöva vård och omsorg och ska naturligtvis också ha rätt att få det. En allt större del av sjukvårdens resurser kommer att gå till vård av äldre. Samtidigt som äldres andel av befolkningen ökar blir ungdomars etableringsålder allt högre och utanförskapet är fortfarande ett stort problem.

Kraven och förväntningarna på de gemensamma välfärdssystemen kommer att öka.

Kommande generationers äldre har levt i ett annat samhälle med bättre standard än sina föräldrar och de kommer också att ställa högre krav på vård och omsorg. Samhället måste därför bli tydligare i vad som ingår i det offentliga åtagandet och vad som individen själv måste betala för.

Den medicinska och tekniska utvecklingen inom sjukvården ökar ständigt möjligheterna att bota och lindra. Detta är positivt, men kan samtidigt innebära ökande kostnader.

Globaliseringen ställer större krav på den svenska ekonomins anpassningsförmåga och flexibilitet. Sverige har jämfört med många andra länder inom EU en hög ungdomsarbetslöshet - närmare 25 procent under februari 2009 - vilket är betydligt högre än i många andra jämförbara länder inom EU. Enligt en rapport från OECD (2008) är - förutom stelheter på arbetsmarknaden - brister i utbildningssystemets kvalitet en bidragande orsak till den höga ungdomsarbetslösheten. Vi behöver därför uppgradera kvaliteten inom grund- och gymnasieskolan, satsa på kunskap i tidiga år och skapa möjligheter till kompetensutveckling och vidareutbildning under hela livscykeln.

Sviktande kunskapsgrund och kunskapssegregation är skolans stora utmaningar.

Kunskapstappet är särskilt stor inom vissa områden som till exempel matematik. Och fortfarande är det alltför många som lämnar grundskolan utan tillräckliga kunskaper för att kunna gå vidare till gymnasiet. Parallellt med denna utveckling ökar de ungas psykiska ohälsa. Detta är en utveckling vi måste ta på största allvar.

Den kommande arbetskraftsbristen inom välfärdssektorn är en stor utmaning. Dessutom finns brister i arbetsmiljö och -villkor. Detta är särskilt allvarligt då det råder stor och växande brist på förskolelärare, läkare, sköterskor, skötare och övrig omsorgspersonal.

Klimatförändringarna påverkar både vår hälsa och vårt samhälle och kommer att kräva anpassningsåtgärder. Det är ett globalt problem som kräver såväl globala som lokala lösningar.

Den globala finanskrisen har snabbt ändrat förutsättningarna för välfärden. Tillväxttakten har avmattats på ett dramatiskt sätt vilket påverkar finansieringsutrymmet. Detta kommer att ännu tydligare accentuera behovet av strukturförändringar. Människor har rätt till en skola, en vård och en omsorg av hög kvalitet. Varje skattekrona ska användas så effektivt som möjligt. "More of the same" är inte lösningen. För att nå en välfärdspolitik där kvalitet och effektivitet går hand i hand krävs mer av entreprenörskap, företagande och självbestämmande inom hela välfärden.

VÄLFÄRDSVÄGAR FRAMÅT

Länge användes höjda skatter som ett sätt att finansiera välfärden. Men alltför höga skatter minskar människors vilja att arbeta. För Centerpartiet är höjda skatter därför inte lösningen på välfärdens utmaningar. Vi måste hitta andra vägar till lösningar. Sverige behöver en politik som skapar tillväxt.

Tydliggör det offentliga åtagandet

Vi behöver tydliggöra vad samhället ska göra och vad människan själv ska ta ansvar för. Otydlighet skapar orealistiska förväntningar och oklara ansvarsförhållanden. Tydlighet om gränserna för det offentliga åtagandet öppnar också för ökad privat finansiering av välfärdstjänster som ligger utanför det offentliga åtagandet. Vi står inför mycket stora utmaningar som kan komma att kräva genomgripande förändringar. Centerpartiet anser att det behövs en bred politisk diskussion på nationell nivå om hur välfärden ska finansieras i framtiden. Vi tar initiativ till en sådan diskussion.

Möjliggör för fler att arbeta och att arbeta längre

Arbete är grunden till den gemensamma välfärden och till det personliga välbefinnandet. Varje arbetad timme är värdefull. Ett arbetsliv som ger människor en möjlighet att bidra, i relation till sin egen förmåga, ger ett liv och ett samhälle i balans. Ytterligare ansträngningar behöver göras för att bereda tillträde till arbetsmarknaden för de personer som på grund av arbetslöshet, nedsatt funktionsförmåga, bristande utbildning eller andra orsaker inte har ett arbete idag. Vi behöver också öka incitamenten så att unga kommer ut tidigare på

arbetsmarknaden och så att äldre både vill och kan stanna kvar längre i arbetslivet. Antalet arbetade timmar behöver öka.

Öka entreprenörskapet inom vården, skolan och omsorgen

Konkurrens är ett underskattat medel för bättre kvalitet i offentligt finansierade tjänster. Centerpartiet vill se fler företag inom välfärdssektorn. Ett växande privat företagande skapar förutsättningar för kvalitet inom barnomsorg, skola och sjukvård och omsorg. Därför måste det bli lönsamt att arbeta, anställa och driva företag även inom dessa sektorer. En mer entreprenörs- och företagervänlig attityd till "välfärdens entreprenörer" är bra för både tillväxten i landet och för att få den enskilde människans kreativitet och initiativkraft att växa.

Öka produktiviteten och effektiviteten i vården, skolan och omsorgen

Vad kostar en operation, en utbildning och en behandling av missbrukare? Håller verksamheten tillräckligt hög kvalitet? Blir människor friskare och får eleverna med sig tillräckliga kunskaper från skolan eller utbildning som leder till jobb? För att kunna styra verksamheten mot bättre resultat och högre produktivitet krävs att man har svar på dessa frågor. Därför behöver bättre mått på kvalitet och resultat utvecklas.

Utveckla skolan för att ge elever en stabil kunskapsgrund

Det är viktigt att skolan ger en möjlighet för alla barn att utvecklas utifrån sina egna förmågor och förutsättningar. Alla har rätt till god kunskap. Men vi behöver uppgradera synen på kunskap då det idag ställs alldeles för låga förväntningar på elevernas egen förmåga och drivkraft. Vi behöver en skola med fokus på kunskap, lust att lära och entreprenörskapstänkande som ger eleverna redskap för både framtida arbetsliv och för att kunna möta livets olika utmaningar.

Lärandet måste ske hela livet

Framtida strukturella och demografiska förändringar på arbetsmarknaden förutsätter ett samhälle som uppmuntrar till ett kontinuerligt lärande och ger alla möjlighet till en andra chans till vidareutbildning. Om fler ska vilja och orka arbeta långt upp i åldrarna krävs ökad rörlighet på arbetsmarknaden och möjligheter till vidareutbildning under flera skeden i livet.

Bejaka en ökad internationalisering inom välfärdssektorn

Vi behöver utbyte med andra länder för att öka konkurrenskraften i våra utbildningssystem och få en rörligare arbetskraft. Även sjukvården och omsorgen kan utvecklas positivt av en

internationalisering om både patienters och vård- och omsorgsföretags möjligheter att röra sig över gränserna utökas.

Trygga barn ger modiga vuxna

Det krävs många olika byggstenar för att bygga en god barndom. För att möjliggöra för så många barn som möjligt att må bra och ges goda förutsättningar att växa upp till trygga, psykiskt välmående och ansvarstagande vuxna krävs ett gott föräldraskap, en välfungerande förskola och skola, ansvarstagande samhällsaktörer och en politisk vilja att anpassa samhället utifrån barnens behov. Vi uppmanar partistyrelsen att tillsätta en barn- och familjepolitisk arbetsgrupp för att utforma en samlad familjepolitik för att kunna möta framtidens utmaningar. I detta arbete inkluderas såväl barn och ungdomars psykiska hälsa, samt frågor som rör sexuell och reproduktiv hälsa, aborter, klamydia och HIV/AIDS. Centerpartiet vill fortsatt driva en politik som utgår från barnens och familjernas behov.

PÅ VÄG MOT EN SKOLA I VÄRLDSKLASS

Centerpartiets skolpolitik utgår från att ge alla möjlighet till en likvärdig utbildning, men med stor valfrihet att själv kunna välja bland en mångfald av kommunala och fristående skolor med olika pedagogiska inriktningar. En central utgångspunkt för Centerpartiets skolpolitik är att elevernas bästa sätts i centrum. Vi vill ha en skola med både ramar och kramar, där elevens utveckling och lust att lära är i fokus. Varje barn ska ha möjlighet att gå i en bra skola och ges de bästa förutsättningarna att utvecklas och nå kunskapsmålen. Idag har föräldrarna rätten att välja en utbildning som överensstämmer med deras filosofiska och religiösa övertygelse. Denna rätt ska i Sverige utövas inom ramen för skolväsendets allmänna värdegrund. Det innebär att inriktningen vid en skola alltid ska vara förenlig med de grundläggande och demokratiska värderingar som utgör skolans värdegrund. (motion 402, 403 och 404, 810)

Centerpartiet reformerar nu tillsammans med övriga allianspartier den svenska skolan för att höja Sverige som kunskapsnation. Vi har infört en läsa, skriva, räkna-satsning och vi förbättrar hela skollagen, inför en ny gymnasieskola och nya kurs- och läroplaner, förändrar betygen och ser över lärarutbildningen. Centerpartiet vill genomföra ett värderingsskifte - "lust att lära" - skolan där vi sätter kunskap, kvalitet och elevernas unika förmågor i fokus. För att genomföra detta krävs från tidig ålder fokus på den enskilde elevens förmågor, entreprenöriellt lärande och på skolans kunskapsuppdrag. (motion 401)

LUST ATT LÄRA - FOKUS PÅ KUNSKAP, LÄRANDE OCH KOMPETENS

Mycket är bra i skolan idag, men vi ser en negativ trend i att kunskapsresultaten - i framförallt matematik och naturvetenskapliga ämnen - fortsätter att sjunka. Det är också oacceptabelt att det fortfarande finns kommuner där över 10 procent av eleverna lämnar grundskolan utan tillräckliga kunskaper för att kunna gå vidare i gymnasieskolan. Det är heller inte acceptabelt att vi ser systematiska skillnader i kunskapsresultat mellan olika elever - särskilt mellan flickor och pojkar. Alla yrkesverksamma inom skolan måste också ha kunskap om kön och genus. Läroplaner och kursplaner ska genomsyras av ett genusperspektiv.

Uppgradera synen på kunskap och kompetens

Bristfälliga kunskaper från grund- och gymnasieskolan är också en bidragande orsak till svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden för ungdomar. I framgångsrika skolor är ett tydligt ledarskap hos rektorer och lärare prioriterat, där lärarna har höga förväntningar på eleven och ett flexibelt synsätt på elevens utveckling. Vi vill att detta på ett tydligare sätt ska genomsyra den svenska skolan och att synen på kunskap uppgraderas. Samtidigt måste skolan mer se till elevernas unika kompetenser och färdigheter och inse att all kunskap inte är mätbar, t.ex. entreprenörskap och "tasigförsamhet". Kunskaper om entreprenörskap är viktigt för elevens framtida utveckling och möjligheter (motion 405). Det behövs därför kunskapsuppföljningar som på ett bra sätt följer den enskilde elevens utveckling. Den nya betygsskala som kommer att införas i år 6, skriftliga omdömen från år 1 samt införandet av nationella prov i år 3, 6 och 9 kommer, i kombination med ett nära samarbete mellan lärare och elev - att ge goda möjligheter att tidigt fånga elevens kunskapsutveckling. (motion 406)

Centerpartiet vill

- Att tidiga insatser i skolan ska prioriteras och att skolans kunskapsuppdrag stärks.
- Att synen på kunskap, lärande och elevernas egna förmågor och initiativkraft uppgraderas.
- Att barn med särskilda behov uppmärksammas och får tidiga insatser.
- Att skolan ska arbeta och ge förutsättningar så att eleven uppnår kunskapsmålen.

Spetsutbildningar på grundskolan

För Centerpartiet är det självklart att skolan ska sätta in insatser för att stödja eleverna, så att alla får en likvärdig chans att lyckas. Men även elever som har en snabbare

inlärningsförmåga i vissa ämnen än övriga, visar sig många gånger må dåligt av att de blir understimulerade. Det kan t.ex. handla om att de inte får med sig bra redskap för studieteknik och inläsning, vilket kan leda till problem vid högre studier. Vi anser att skolan idag inte lyckats med att individualisera arbetet så att alla får chans att utvecklas optimalt. Hittills har det bara varit möjligt att kunna specialisera sig inom idrott och musik. Regeringen har nu infört en försöksverksamhet med s.k. spetsutbildningar inom gymnasieskolan i matematik, naturvetenskap och vissa samhällsvetenskapliga ämnen¹. Centerpartiet anser att spetsutbildningar även ska införas i grundskolans senare år. Elever som har utvecklas snabbare i vissa ämnen bör också ha rätt till särskild stimulans i undervisningen redan i början av grundskoleåren.

Centerpartiet vill:

- Att det införs spetsutbildningar i grundskolans senare år motsvarande de som har införts i gymnasieskolan.
- Införa rätt till ”stimulansundervisning” även för elever som i något ämne utvecklas snabbare.

LEDARSKAPET BETYDELSE

Kvaliteten i ett utbildningssystem kan aldrig bli högre än kvaliteten på dess lärare och skolledare. För en framgångsrik skola krävs att alla barn ska ges en likvärdig chans att lyckas och bli sedda. En rapport från McKinsey & Company (2007) och även OECD (2008) visar på ett starkt samband mellan bra ledarskap, pedagogik och goda skolresultat - vilket är genomgående för samtliga länder.

Inför ett Rektorslyft

Rektorn är som högsta chef för en skola ytterst ansvarig för skolans resultat och arbetsmiljö. Idag går för mycket av rektorernas tid åt till administration. Vi anser att rektors ställning och ansvar som ledare bör stärkas och i befogenheter jämföras med en VD i näringslivet - eller med en universitets- eller högskolerektor. Vi anser även att skolan i högre utsträckning ska rekrytera skolledare med olika bakgrund.

---

¹En försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasiala spetsutbildningar i matematik, naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen. Försöksverksamheten omfattar utbildningar som påbörjas under perioden 1 juli 2009 - 30 juni 2014. Utbildningen, som inrättas som specialutformade program, bör kunna förenas med studier vid universitet och högskola i kurser inom spetsutbildningens ämnesområde. Skolverket beslutar om riksrekrytering för spetsutbildningar i gymnasieskolan och om att fristående skolor ska få delta i försöksverksamheten. Totalt 10 gymnasieskolor har valts ut att from hösten 2009 starta spetsutbildningar

Regeringen har infört ett nytt rektorsprogram för att bl.a. öka kunskapen om skoljuridik, myndighetsutövning och mål- och resultatstyrning. För Centerpartiet är detta en mycket viktig del av rektorns kompetens och vi vill därför att utbildningen ska vara obligatorisk. Men rektorer behöver också ges bredare möjligheter till utbildning i management- och ledarskapsfrågor. Vi vill därför införa ett nationellt Rektorslyft. Det innebär att rektorerna ska ges möjlighet att gå ledarskapsutbildningar inom både det reguljära och privata utbildningssystemet och att denna möjlighet ska ges till samtliga rektorer i form av en ledarskapspeng.

Centerpartiet vill:

- Att skolledarnas arbete i större utsträckning ska ägnas åt pedagogisk utveckling och ledarskapsfrågor.
- Införa ett nationellt Rektorslyft.

Höj lärarnas status och ansvar

Flertalet rapporter visar bl.a. på brister i den svenska lärarutbildningen. Antalet sökande till lärarutbildningen fortsätter att minska och för många är det ett andrahands- eller tredjehandsalternativ. Regeringen har som målsättning att genomföra ett gediget reformarbete av lärarutbildningen. För Centerpartiet är det viktigt att vi tillsammans med övriga allianspartier inför en lärarlegitimation som tydliggör lärarnas befogenheter och ansvar. Det behövs också fler karriärvägar inom läraryrket som gör det attraktivt för en lärare att stanna kvar i yrket. Vi vill ha in de bästa pedagogerna och ledarna till läraryrket. Och för att attrahera kvalificerade lärare måste lärarutbildningens kvalitet höjas. I en ny lärarutbildning är det också viktigt att frågor kring ledarskap stärks.

Vidare vill vi att vägarna in till läraryrket ska vara flexibla och att den stora andel obehöriga lärare tas tillvara. Det behöver finnas möjligheter för obehöriga lärare som redan jobbar inom yrket samt personer som har en yrkesutbildning att tillgodogöra sig den pedagogiska utbildning som behövs för att kunna validera sina kunskaper och få lärarlegitimation.

Att det finns en möjlighet till lönekarriär är en av många viktiga faktorer för att höja statusen på och för att attrahera kvalificerade personer till lärar- och rektorstjänster. Centerpartiet anser därför att det måste bli en tydligare koppling mellan att utföra ett bra arbete som lärare och få utdelning av detta i form av höjd lön och möjlighet till karriär- och kompetensutveckling. Individuell lönesättning ska tillämpas i syfte att stimulera goda

skolledare och lärare. Skolorna bör därför hitta tydliga system för löneutvärdering, där duktiga lärare premieras. Detta kan på sikt innebära en ökad lönespridning inom lärarkåren, vilket är angeläget. Genom fortsatt mångfald och konkurrens bland skolaktörer tror vi också att lönespridningen kommer att öka. Det finns idag i skolan en stor mångfald av kommunala och fristående skolor med olika pedagogiska inriktningar. Grunden för att kunna göra ett riktigt val är att det finns kvalitetssäkrade uppgifter som är möjliga att jämföra mellan skolorna. Detta måste utvecklas för att ge eleverna en rättvis bild av skolans kvalitet.

Centerpartiet vill:

- Att fler vägar in till läraryrket skapas, via t.ex. validering eller kompletterande utbildningar.
- Att duktiga lärare ska premieras genom bättre löneutveckling.
- Att individuell lönesättning ska tillämpas i syfte att stimulera goda skolledar- och lärarinsatser.

HÄLSOLYFT I SKOLAN

Skolan har ett uppdrag att ge barn en social trygghet under skoltiden och främja elevers lärande. Vi behöver därför en mer inkluderande skola som motverkar diskriminering på grund av kön, funktionsnedsättning, etnisk eller social bakgrund, m.m.

Eleverna ska må bra i skolan

Ett minskat utanförskap och en skola som inte leder till utslagning är en viktig del i att förbättra barn och ungdomars välbefinnande. För barn och ungas välmående fyller elevhälsan en mycket viktig funktion. Dit kan de vända sig när de har frågor eller behöver en vuxen att tala med. Ett stort problem är dock att skolsköterskor, skolkuratorer och skolpsykologer ofta ansvarar för alltför många elever. Detta är inte en acceptabel utveckling. Särskilt inte med tanke på den psykiska ohälsan, som är ett allvarligt och växande problem bland barn och ungdomar. (motion 412). Samtidigt är resurserna större än någonsin men uppsplittrade mellan olika huvudmän. Detta är ineffektivt och gynnar inte våra barn och ungdomar. Vi vill därför genomföra ett hälsolyft och öka tillgängligheten av elevvårdande insatser i och utanför skolan. Vi vill återinföra kravet i skollagen att elever ska ha tillgång till skolkurator och psykolog.

Centerpartiet anser att en samlad elevhälsa - där skolhälsovård, elevvård och specialpedagogiska insatser samverkar - är en förutsättning för att kunna möta elevers skiftande behov och fånga upp barn och ungdomars problem och behov i tid. Tillgången till skolhälsovård skiljer sig dock åt mellan kommuner. I kampen mot den ökade psykiska ohälsan bland barn och ungdomar är det även viktigt att vi synliggör problemen och utvecklar en handlingsplan för barns och ungas psykiska hälsa för att komma tillrätta med dessa.

Centerpartiet vill:

- Att det införs ett hälsolyft i skolan.
- Öka tillgängligheten i elevhälsovården.
- Ta fram en nationell handlingsplan för barns och ungas psykiska hälsa.
- Återinföra kravet i skollagen att elever ska ha tillgång till skolkurator och psykolog.

Stärk elevernas inflytande och ansvar i skolan

Elevernas rättssäkerhet och inflytande i skolan behöver stärkas. Eleverna ska alltid tillfrågas och ha möjlighet att diskutera och påverka i frågor som berör dem. Elevskyddsombud och andra företrädare för eleverna ska ha rätt till ledighet för uppdraget och erbjudas kompensation för den undervisning de gått miste om. Vi anser även att eleverna ska erbjudas plats i den lokala skolstyrelsen och ges möjlighet att delta vid anställningsförfaranden.

(motion 407)

Rätten att överklaga betyg och ökade möjligheter för elever att få sina kunskaper prövade av en annan lärare är ett viktigt steg i att öka elevernas inflytande och rättssäkerhet. Vi anser att vi ska införa lagstadgad rätt att ompröva betyg och att dessa möjligheter därför bör prövas i det fortsatta allianssamarbetet.

Centerpartiet behöver pröva nya vägar för att stärka lärarnas yrkesansvar för t.ex. förekomst av mobbning och trakasserier. Idag är lärare skyldiga att anmäla till sociala myndigheter om de misstänker att en elev far illa i hemmet. Men det finns inte någon motsvarande skyldighet att anmäla sådana brister i skolans verksamhet som leder till att elever far illa eller mobbas. Det kan handla om en elev som utsatts för felbehandling i undervisningen, för mobbning, eller att elever inte lärt sig i tillräcklig utsträckning. Efter modell från hälso- och sjukvården och från socialtjänsten vill Centerpartiet pröva om det på skolans område kan införas

motsvarigheter till Lex Maria respektive Lex Sarah så att systemfel och brister i arbetssätt kan rättas till och ett lärande kan ske.

Centerpartiet vill:

- Att elevinflytandet ska stärkas.
- Att det införs en lagreglerad rätt att överklaga betyg och ökade möjligheter för elever att få sina kunskaper prövade av en annan lärare.
- Att motsvarigheten till en Lex Sarah och Lex Maria införs i skolan för att stärka elevernas rätt till en god undervisning.
- Att skolpersonalens yrkesansvar stärks för att t.ex. motverka förekomst av mobbning och trakasserier.

ORGANISATION OCH HUVUDMANNASKAP

Ökad decentralisering av skolpolitiken

För att grund- och gymnasieskolan ska kunna optimera sina resurser på bästa sätt behövs en tydlig och effektiv organisation och styrning. Centerpartiet anser att kommunerna fortsatt ska vara huvudmän för skolan, samtidigt som det är viktigt att de styrningsproblem som finns idag inom kommunerna löses. Det är viktigt att det inte uppstår för stora skillnader i kvalitet mellan olika kommuner eller skolor. Öppna kvalitetssäkrade jämförelser mellan skolor skulle ge kommunerna ökade möjligheter till en styrning mot en likvärdig skola på lika villkor i hela landet. En effektivare styrning behövs för elevernas rätt till en bra utbildning. Kommunernas huvudmannaskap får inte heller skapa inlåsnings effekter så att inte personalen kan byta arbetsplats eller eleverna byta skola. De insatser som görs genom att bl.a. nationella prov är viktiga för att minimera skillnaderna mellan olika kommuner.

Men Centerpartiets strävan är snarare att ytterligare decentralisera skolans makt och ansvar genom att ge mer självständighet till skolorna. Beslutsvägarna måste kortas. Ett steg i att få skolan mer decentraliserad är att införa rätt till självstyrande skolor där kommunen inte ska kunna neka en grundskola att bli självstyrande.

Vi anser också att skolorna i högre utsträckning ska kunna anställa och rekrytera personal själva. För att underlätta detta behöver bl.a. det system som idag gäller för turodningsregler ses över. Målsättningen är att det ska vara möjligt för kommuner att göra varje skola till en egen turodningskrets.

Centerpartiet vill:

- Att självstyrande skolor införs.
- Införa lokala skolstyrelser.
- Att det ska vara möjligt för kommuner att göra varje skola till en egen turordningskrets.

Mångfald av skolaktörer

Friskolereformen har varit positiv för Sverige och utgör en viktig del i Centerpartiets strävan mot ökad valfrihet och entreprenörskap inom välfärdssystemen. Konkurrensutsättning och mångfald av skolor ökar rörligheten för personalen och valfriheten för eleverna. Att många skolor har en stor mängd obehöriga lärare är en kvalitetsbrist. Centerpartiet anser att det är en förutsättning för att driva en skola att man har behörig lärarpersonal. Centerpartiet vill fortsatt bejaka det mervärde den ökade mångfalden av skolaktörer innebär. Friskolorna bör ges samma möjligheter som de kommunala skolorna att utveckla sin verksamhet.

Regeringen presenterade under våren 2009 en proposition om lika villkor för fristående och kommunala skolor, som bl.a. innebär att friskolor får möjlighet att överklaga kommunens beslut om skolbidragets storlek. (motion 405, 408)

Centerpartiet vill:

- Att lika villkor ska gälla för kommunala och fristående skolor.

Tiden i skolan

Om föräldrarna önskar det kan barnen idag få börja skolan redan när de är sex år.

Kommunerna är dessutom skyldiga att anordna plats för alla sexåringar i en förskoleklass.

Förskoleklassen är frivillig från det år barnet fyller sex år. I praktiken börjar idag nästan alla sexåringar i förskoleklassen. Centerpartiet anser därför att förskoleklassen ska omvandlas till ett nytt obligatoriskt grundskoleår och att grundskolan därmed blir tioårig med start vid sex års ålder. Det första året bör - som idag- också präglas av förskolans pedagogik. (motion 413)

Centerpartiet arbetar vidare för att skolstarten ska vara flexibel, vilket innebär att varje elev ska ges en möjlighet att börja skolan vid andra tidpunkter än vid den traditionella höstterminens början. Ålder ska inte vara styrande utan istället ska elevens kunskaps- och mognadsnivå vara avgörande för när skolstart ska ske. Centerpartiet förordar även en

flexibel skolgång där kunskap är mer styrande än tid. En elevs skolgång kan därmed ta olika lång tid. En tioårig grundskola är dock riktmärket.

Antalet garanterade undervisningstimmar i den svenska grundskolan är låg i en internationell jämförelse. I Sverige är antalet undervisningstimmar per ämne reglerat i skollagen - där det totala antalet lärarledda lektioner för hela grundskoletiden ligger på cirka 6 665 timmar - vilket ger den grova uppskattningen på cirka 740 timmar per läsår. Hur dessa timmar fördelas på de nio skolåren bestäms lokalt. Detta kan jämföras med EU-genomsnittet på cirka 920 timmar/läsår.

Sveriges elever behöver få mer tid till lärande. Detta förutsätter att antalet garanterade undervisningstimmar höjs i grundskolan. Årets dagar behöver därför utnyttjas på ett bättre sätt än idag för att uppnå kravet om ökad tillgänglighet till kunskap. Centerpartiet vill pröva ett system med tre terminer i grundskolan, vilket innebär att en förändring av skollagens reglering kring terminsindelning är nödvändig. Detta gör det möjligt för de enskilda skolorna att på ett bättre sätt lägga upp arbetet utifrån deras arbetssätt och pedagogik. Centerpartiet har för avsikt att lyfta in frågan om treterminssystem i alliansarbetet under nästa mandatperiod.

Centerpartiet vill:

- Att det införs en flexibel skolstart.
- Att det införs en flexibel skolgång med tioårig grundskola som riktmärke.
- Att antalet garanterade undervisningstimmar i grundskolan ska öka.
- Att en modell med treterminssystem prövas inom utbildningssystemet.
- Att skolornas inflytande över hur tiden används i skolan ska öka genom att den nationella timplanen blir mindre styrande.

EN SKOLA FÖR ARBETSLIV I EN GLOBALISERAD VÄRLD

Vi behöver en skola som ger eleverna redskap för både framtida arbetsliv och för att bli aktiva samhällsmedborgare. Skolans kontakter med näringsliv och arbetsliv ska ses som en naturlig del i skolans verksamhet. Och eleverna ska tidigt - redan i grundskolan - få möjlighet till kontakter med arbetsliv och företag. Inte minst kan detta underlätta ungdomars etablering på arbetsmarknaden efter avslutade gymnasiestudier.

En gymnasieskola med fler vägar ut i arbetslivet

Regeringen inför år 2011 en ny gymnasieskola med flera olika program att välja mellan - högskoleförberedande program, yrkesprogram och lärlingsprogram. Centerpartiet har varit drivande i att vi nu får en gymnasieskola som ger flera vägar ut i arbetslivet och där alla elever ska få en ärlig chans att lyckas oavsett om det handlar om högskoleförberedande eller yrkesinriktade studier.

Den nya gymnasieskolan ska möjliggöra vidareutbildning under senare skeden i livet. En gymnasieskola som bättre utgår ifrån det livslånga lärandet och anpassar sig utifrån studenternas behov och förutsättningar motverkar risken för inlåsningar och återvändsgränder i utbildningssystemet. Alla elever ska garanteras möjlighet att läsa in grundläggande eller särskild behörighet för högre studier inom ramen för gymnasieskolan eller senare i livet inom t.ex. komvux. Centerpartiet anser att gymnasieskolan också har en särskilt viktig uppgift i att ge elever kunskaper om entreprenörskap. (motion 409, 410)

Satsa på främmande språk i skolan

Gymnasieskolan ska ge en bra grund för framtida arbetsliv, men även för eftergymnasiala studier. From höstterminen 2010 gäller nya tillträdesregler till högskolan som bl.a. innebär att de som valt att läsa ett främmande språk i grund- och gymnasieskolan får extra meritpoäng för detta. Men vi anser att det också ska vara möjligt för elever som inte har läst ett främmande språk i grundskolan att få meritpoäng för språkstudier i gymnasieskolan.

Kunskaper i andra språk utöver engelska är efterfrågade på arbetsmarknaden. Centerpartiet anser därför att de nya tillträdesreglerna ger en viktig signal till eleverna om vikten av att lära sig främmande språk. Lärosätena kommer dessutom att ges större möjlighet att få bestämma urvalsgrunderna själva, vilket gör att lärosätena inom vissa ramar ges ökade möjligheter att ge sina utbildningar lokala profiler. Då kan lärosätena använda sig av sådana urvalsgrunder som kan attrahera sökande med vissa specifika kunskaper och erfarenheter. (motion 405)

Barn och unga med ett annat modersmål än svenska har rätt till modersmålsundervisning i grund- och gymnasieskolan. Centerpartiet anser att modersmålsundervisningen har en viktig roll i integrationen av nya svenskar. Kunskaper i främmande språk är också en merit och konkurrensfördel på arbetsmarknaden. Därför anser vi att kommunerna ska fortsatt vara skyldiga att erbjuda modersmålsundervisning där gränsen på fem elever för att erbjuda

modersmålsundervisning tas bort. Centerpartiet anser också att det också ska finnas en rätt till modersmålstöd i förskolan och i förskoleklassen.

Centerpartiet vill:

- Att kommunerna fortsatt ska ha en skyldighet att erbjuda modersmålsundervisning där gränsen på fem elever för att erbjuda modersmålsundervisning tas bort.
- Att det bör finnas en rätt till modersmålstöd också i förskolan och förskoleklassen.

Skolan en del av världen

Grund- och gymnasieskolan måste mer se till möjligheterna av de förändringar som sker i globaliseringens och teknikutvecklingens tidevarv. Vi behöver se datorer, mobiler och den nya tekniken som en möjlighet snarare än ett problem i undervisningen. Skolan behöver bättre nyttja de möjligheter den nya tekniken innebär för elevernas lärande. Skolorna bör t.ex. ha som mål att varje elev ska ha tillgång till en egen dator i skolan eller till digitala anslagstavlor där eleverna kan dela med sig av sina kunskaper och kommunicera med andra elever och lärare i hela landet. (motion 411)

Sverige är en del av en global utbildningsmarknad och en del av den inre marknaden inom EU. Vi anser att fler insatser behövs för att uppmuntra elever på gymnasiet att studera ett år utomlands och att detta på ett bättre sätt ska kunna tas tillvara i undervisningen i Sverige och även redovisas i examen. För att underlätta rörligheten inom gymnasieskolan vill Centerpartiet att det - på samma sätt som nu föreslås inom den högre utbildningen - införa gemensamma examina² även inom gymnasieskolan.

Det svenska utbildningssystemet behöver bli bättre på att stimulera företagande.

Centerpartiet vill införa ett värderingsskifte kring entreprenörskapsfrågorna inom skolan.

Det handlar om att få ett nytt förhållningssätt till skapande och entreprenörskap och att se företagande som en naturlig del av arbetslivet. Utgångspunkten är att

entreprenörskapstänkandet ska grundläggas redan i skolan. Entreprenörskap är ett uttryck för de aktiviteter som individer utför när idéer genereras och omsätts till något värdeskapande, en process som växer fram i ett socialt sammanhang. Förmågan att tillvarata idéer, identifiera möjligheter och skapa resurser för att ta tillvara dessa möjligheter är viktiga

---

² Avsikten med gemensamma examina (joint degrees) för högre utbildning är att ett antal utbildningsanordnare går samman och ger en gemensam utbildning som dessutom leder till en gemensam examen. Detta ska ge samarbetsvinster för utbildningsanordnarna, ge studenterna större valfrihet och bidra till att stärka den internationella dimensionen i utbildningen.

egenskaper hos en entreprenör. För att lyckas med entreprenörskap i skolan och skapa fler framtida entreprenörer krävs långsiktiga satsningar, tydliga målsättningar och en nationell strategi för att ge entreprenörskap en given plats på olika undervisningsnivåer.

Centerpartiet vill:

- Att skolan bättre nyttjar de möjligheter som finns inom den nya tekniken och att varje elev för sin inläring bör ha tillgång till modern teknik (t.ex. datorer, mobiltelefoner och MP3/4-spelare).
- Att studier utomlands ska framgå av gymnasieexamen.
- Att det införs gemensamma examina i gymnasieskolan.
- Att entreprenörskap tydligt lyfts fram i skolans styrdokument samt att en strategi tas fram för att få genomslag för både det entreprenöriella och företagsamma "tänket".

VUXENUTBILDNINGEN OCH LIVSLÅNGT LÄRANDE

Sverige har jämfört med många andra länder inom EU en hög ungdomsarbetslöshet, närmare 25 procent under februari 2009. Enligt en rapport från OECD (2008) är - förutom stelheter på arbetsmarknaden och konjunkturella förändringar - bristande kvalitet i utbildningssystemet en bidragande orsak till den höga ungdomsarbetslösheten. Vi behöver därför ett utbildningssystem som ger möjlighet till en "andra chans", uppmuntrar till ett kontinuerligt lärande och ger alla möjlighet till vidareutbildning. För Centerpartiet är vuxenutbildningen (kommunal vuxenutbildning, kvalificerad yrkesutbildning, folkhögskoleutbildning och studieförbund) viktigt för det livslånga lärandet och för att alla under olika perioder i livet ska kunna läsa in en högskolebehörighet, komplettera sina studier eller satsa på en mer yrkesinriktad utbildning.

Centerpartiet har varit aktivt drivande i genomförandet av ett nytt regelverk för yrkesutbildning och upprättandet av den nya yrkeshögskolemyndigheten³.

Yrkesutbildningarna är även prioriterade i de satsningar som nu görs för att motverka hög arbetslöshet i de regioner som är hårt drabbade av varsel. Totalt satsar regeringen cirka 500 miljoner kronor utöver budgetpropositionen på utbildning för 2009. Det omfattar en satsning

---

³ Syftet är med det nya regelverket är att säkerställa kvaliteten i utbildningarna och rättssäkerheten för de studerande, öka tydligheten och förbättra informationen till de studerande och till arbetsmarknaden. Det ska leda till tydligare prioriteringar med utgångspunkt i arbetslivets behov samt till mer likvärdiga ekonomiska villkor för anordnare och de studerande. Det ska också medverka till att säkerställa tillgång på sådan yrkeskompetens som efterfrågas av arbetslivet. Ramverket ska administreras av den nya Yrkeshögskolemyndigheten.

på fler platser inom eftergymnasial yrkesutbildning respektive kommunal gymnasial vuxenutbildning (yrkesvux). För att fler ska vilja söka till yrkesvux föreslår regeringen att arbetslösas möjlighet att få studiemedel med den högre bidragsnivån tillfälligt ökas under 2009 och 2010.

Inför en valfrihetsreform inom vuxenutbildningen

För att öka den enskildes valmöjligheter till vidareutbildning anser Centerpartiet att det är dags att införa en valfrihetsreform även inom vuxenutbildningen. Förutom kommuner och landsting bör även privata fristående aktörer få bedriva vuxenutbildning. Genom denna ökade valfrihet öppnar vi för en mångfald av aktörer där man fritt ska få välja att läsa vuxenutbildning inom kommunal eller privat regi. Även inom vuxenutbildningen behövs ökade möjligheter till flexibel skolgång med löpande kursstarter under hela året. En flexiblare vuxenutbildning ger bl.a. redan yrkesverksamma möjlighet att studera mer anpassat utifrån yrkeslivet.

Centerpartiet vill:

- Öka valfriheten för den enskilde genom att införa möjlighet för privata aktörer att bedriva vuxenutbildning.
- Att flexibel skolgång - med löpande kursstarter under hela året - och studier på distans utvecklas inom vuxenutbildningen.

EN RÄTTVIS OCH JÄMLIK HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

Alla människor kommer någon gång under sitt liv i kontakt med vården. Vården måste utgå från de behov människan har, och inte från systemets, organisationens eller personalens behov som ofta varit fallet. Centerpartiets vision är att alla får den vård de behöver oavsett varifrån man kommer, var man bor, vilken ekonomi man har, hur gammal man är eller vilken identitet man har, o.s.v.

Vården ska vara solidariskt finansierad och ges efter behov. Sjukvårdshuvudmännens uppgift är att garantera att människor får den vård de behöver. Att garantera tillgången till vård kräver dock inte att regioner och landsting måste producera vård i egen regi.

Centerpartiet är positivt till att vård i ökad utsträckning utförs i privat regi. Tydlig planering, styrning, kvalitetssäkring och uppföljning av vården är sjukvårdshuvudmännens viktiga uppgift. Vården ska vara av hög kvalitet och effektiv så att ingen behöver vänta på vård i

onödan. För att nå dit behöver vi förbättra styrningen, öka utvärderingen, fokusera på kvalitet och säkerhet inom vården. Samtidigt behöver vi öka människors inflytande över vården. Det behövs också ett ökat entreprenörskap i vården för att få genomslag för nya arbetssätt som på ett genuint sätt utgår från den enskilda människan. Det sjukdomsförebyggande och hälsofrämjande arbetet ska genomsyra hela samhället.

TILLGÄNGLIGHETEN I VÅRDEN BEHÖVER FÖRBÄTTRAS

Vården ska vara av hög kvalitet och den måste finnas tillhands när människor behöver den. Bristande tillgänglighet är en av svensk sjukvårds stora utmaningar. Centerpartiet och regeringen har genom den s.k. kömiljarden, genom vårdgarantin och vårdvalsreformen skapat förutsättningar för en bättre tillgänglighet inom vården.

Mer företagsamhet behövs i vården

Det behövs nya sätt att bemöta patienten, nya sätt att tänka och lösa problem, nya arbetsplatser och nya visioner för vården. Centerpartiet anser att det behövs fler privata utförare inom den offentligt finansierade vården. Jämfört med t.ex. övriga EU-länder har Sverige en mycket låg andel privata utförare. Privata vårdgivare skiljer sig inte i vårdkvalitet från offentliga vårdgivare, men privata vårdgivare är ofta bättre på att bemöta patienten. Privata utförare kan med fördel finnas inom primärvården och den specialiserade vården.

Underlätta för vårdval i hela landet

Några landsting har redan genomfört vårdvalsreformer som, genom ökade etableringsmöjligheter för privata vårdgivare, ger patienten ökad valfrihet. Från år 2010 kommer vårdval inom primärvården att gälla i hela landet. Vårdvalsreformen innebär en unik möjlighet att få in entreprenörskapet i primärvården. De vårdföretag som uppfyller fastställda krav kan etablera sig och få ersättning från landstinget beroende på hur många patienter som väljer just den vårdgivaren. Detta gör det möjligt för fler olika typer av aktörer att etablera sig. Ibland finns en oro för att valfriheten bara gäller dem som bor i storstäder eller tätorter. För Centerpartiet är det självklart att valfriheten ska gälla alla, i hela landet. Därför är det viktigt att reformen genomförs så att många aktörer kan etablera sig.

Fler privata utförare även inom specialistvården

Människors möjlighet att bestämma själva ska inte begränsas till primärvården, utan det behövs utökade möjligheter att påverka sin vårdssituation även inom andra delar av vården. För Centerpartiet är det självklart att valfriheten ska genomsyra hela sjukvårdssystemet; från

primärvård till specialistvård. Därför vill Centerpartiet att valfrihetssystemen i ökad utsträckning används även inom specialistvården. Människor måste själva kunna få ta ställning till om höften ska opereras på det ena sjukhuset eller på det andra. Genom att ge landstingen möjlighet att använda valfrihetssystem även inom den planerade specialistvården skapas en dynamik som också stimulerar till att lösa de flaskhalsar och minska de organisationströgheter som idag bidrar till alltför långa väntetider. Samtidigt är det viktigt att beakta att den specialiserade vården utgörs av ett komplext samband av olika vårdkedjor. Ökad valfrihet får inte ske på bekostnad av effektiviteten.

Privata vårdföretag utanför den offentligt finansierade vården

Svensk sjukvård ska vara offentligt finansierad och ges efter behov. Det är en syn som Centerpartiet delar med övriga partier. Men det finns en efterfrågan på vårdtjänster som inte är medicinskt motiverade på ett sätt som gör att de uppfyller kraven på offentlig finansiering. Denna efterfrågan tillgodoses med fördel på den privata marknaden. Det kan till exempel handla om hälsotester och kosmetiska behandlingar. Det finns inget motsatsförhållande mellan detta och den behovsprövade offentligfinansierade sjukvården.

Idag stimuleras anställda att ta hand om sin hälsa genom att arbetsgivaren har avdragsrätt för friskvårdsinsatser. Vi vill att denna möjlighet ska gälla även företagare. (motion 430). Många företagare tecknar privata sjukvårdsförsäkringar åt sina anställda för att få garanterad tillgång till snabb vård. Detta avlastar det offentliga sjukvårdssystemet. Samtidigt innebär det att man betalar två gånger för sin vård, en gång via skattsedeln och en gång via försäkringspremien. En offentligt finansierad vård som är tillgänglig bedömer vi minskar behovet av privata sjukvårdsförsäkringar. Privata sjukvårdsförsäkringar prioriteras också av dem som vill satsa extra på sin hälsa, men det är då ett personligt beslut.

Förbättrad akutsjukvård

Akuta sjukdomstillstånd/skador som tidigare endast kunde behandlas med enklare sjukvård kan idag behandlas med avancerad akutsjukvård. Den medicinska utvecklingen i kombination med begränsade ekonomiska resurser har inneburit en nödvändig strukturförändring av akutsjukvården. Vi kan aldrig acceptera att det leder till stora regionala skillnader som exempelvis innebär att den som bor i glesare delar av landet blir hänvisade till sämre sjukvård. Det är också viktigt att slå vakt om en kostnadseffektiv organisation på akutsjukvården. Samhället måste därför säkerställa att det finns en organisation med prehospital vård som ger alla rätt till akutsjukvård av högsta kvalitet.

Stärkta förebyggande insatser

Den bästa hälso- och sjukvården är att kunna förebygga sjukdomar. Det förebyggande arbetet är bra för individen och kostnadseffektivt för samhället. Centerpartiet vill därför att det förebyggande och folkhälsofrämjande arbetet stärks.

Centerpartiet vill

- Att det blir fler privata utförare i den offentligt finansierade vården.
- Att vårdvalet genomförs på ett sätt som uppmuntrar etablering av små företag och garanterar valfrihet i hela landet.
- Att valfrihetssystemen i ökad utsträckning används även inom specialistvården för att öka patienternas valfrihet.
- Att samhället säkerställer att det finns en organisation med prehospital vård som ger alla rätt till akutsjukvård av högsta kvalitet.
- Att det förebyggande och folkhälsofrämjande arbetet stärks.

MER INFLYTANDE OCH FLER RÄTTIGHETER FÖR PATIENTEN

Centerpartiets utgångspunkt är att alla ska ha rätt till god vård. Tyvärr finns fortfarande oacceptabla skillnader inom vården. Har man ”tur” så bor man i en del av Sverige med korta väntetider, få patientskador och får tillgång till nyaste behandling – har man mindre ”tur” så bor man på en plats där man får vänta länge, där risken att skadas i vården är större och där man får nöja sig med nästbästa behandling. Centerpartiet anser att ytterligare ansträngningar behöver göras för att minska dessa skillnader. Patientens rätt till god vård ska vara vägledande.

En helhetssyn på hälsa behövs

Vi behöver utveckla och använda metoder för att mäta och följa hur hälsan utvecklas hos befolkningen. Vi behöver ökad kunskap om vad som påverkar människors välbefinnande och hälsa för att kunna ta hänsyn till detta när ny politik utformas. Därför vill Centerpartiet ha en nationell kommission för rättvisa i liv och hälsa, liknande den kommission om hälsans sociala bestämningsfaktorer som arbetat under WHO och som presenterade sin slutrapport under år 2008.

Öppna jämförelser behöver utvecklas

Öppna jämförelser har visat sig vara ett mycket verksamt instrument för att förbättra vårdens resultat. Ingen vårdgivare vill vara den som erbjuder den sämsta vården och i detta ligger ett stort förbättringstryck. Öppna jämförelserna ger även patienterna ett verktyg att kunna jämföra olika vårdgivare och genom sin efterfråga påverka vårdgivare. De öppna jämförelserna behöver utvecklas för att täcka fler områden inom vården.

Inför en samlad patienträttighetslagstiftning

För att man som patient ska kunna vara delaktig i sin vård krävs att man har tillgång till bra information om vilka rättigheter man har, vilka valmöjligheter som finns, vilken kvalitet vården håller, o.s.v. Därför behövs en samlad patienträttighetslagstiftning. Patienten måste ha tillgång till kvalitetssäkrade uppgifter om vårdkvalitet, väntetider och bemötande för att kunna jämföra vården i hela Sverige.

Nationella kunskapsstyrningen kan behöva ökas

Öppna jämförelser ger landstingen ökade möjligheter till styrning mot en likvärdig vård på lika villkor i hela landet. Ibland kan starkare styrning behövas för att patientens rätt till god vård ska säkras över hela landet. De nationella riktlinjer som Socialstyrelsen ger ut ska bidra till att patienterna får tillgång till den vård och den behandling som ger mest nytta. Det kan behövas både fler och mer bindande riktlinjer om inte patienternas rätt till lika vård över hela landet kan säkras på annat sätt.

Skärpt vårdgaranti kortar väntetider

Alla ska ha rätt att välja var de får sin vård. Idag finns en rekommendation att man som patient ska ha möjlighet att få vård i vilket landsting man vill, men i praktiken fungerar detta dåligt. Informationen om detta behöver förbättras, likaså landstingens rutiner. Vi vill att rätten att välja vård var man vill ska vara lagfäst.

Minst lika viktigt som att kunna välja vård är det att vara garanterad vård inom rimlig tid. Idag finns en överenskommelse om en vårdgaranti enligt vilken man ska kunna komma i kontakt med vården dag 1, få första besöket inom 7 dagar, besök hos specialist inom högst 3 månader och behandling inom ytterligare högst 3 månader. Centerpartiets uppfattning är att vårdgarantin ska vara fastställd i lag. Dessutom behöver vårdgarantin skärpas. Tiden för utredning, provtagning, med mera ska självklart rymmas inom vårdgarantins tidsramar. Tidsgränserna behöver kortas eftersom dagens tidsgränser medför långa väntetider för patienten. Erfarenheter visar att det går att öka patientflödet och korta väntetiderna genom

att ändra arbetssätt och organisera arbetet annorlunda. Centerpartiets uppfattning är att en maxgräns om högst 120 dagar från första besöket till behandling är rimligt.

Vårdgarantin kan också behöva differentieras. Barn samt patienter som har allvarliga sjukdomar som till exempel cancer ska garanteras vård snabbare. Viktigt är att prioriteringsordningen beaktas.

Vårdval behövs även inom EU

Vårdvalet får inte stanna vid Sveriges gräns. Vi har idag möjlighet att få vård i andra EU- och EES-länder genom att ansöka om förhandstillstånd eller ansöka om ersättning i efterhand. Men detta är både krångligt och okänt för de flesta. Centerpartiet vill att det ska vara mycket enklare att få vård i andra europeiska länder. Man ska ha rätt att söka planerad vård och specialistvård i annat EU-land på samma villkor som gäller i det egna landet.

Visionen är att patienten ska kunna välja fritt i vilket land man vill få sin planerade behandling utförd och att hemmalandstinget ska betala. Landstinget kan ställa samma krav på behandlingarna som man gör inom den egna verksamheten. (motion 417). Patienten måste få information om de valmöjligheter som finns. För att man ska känna sig trygg med att få vård utomlands är det också viktigt att det finns fungerande och säkra systemen för journalöverföringar, eftervård, patientförsäkringar, klagomålshantering och liknande. Det samarbete som finns idag inom dessa områden behöver fördjupas och påskyndas. Det ska också vara möjligt att kunna lösa ut sitt recept på vilket apotek som helst inom EU/EES-området.

Alla kvinnor ska ha rätt till abort

Ett antal av EU:s medlemsländer har infört en strikt abortlagstiftning, vilket innebär att många kvinnor inte har möjligheten att genomföra säkra och lagliga aborter. Istället är de tvungna att genomföra illegala aborter, med i värsta fall dödlig utgång. Abortlagstiftningen är en nationell angelägenhet och beslutas därmed av de enskilda medlemsländerna. Vi, som medmänniskor och som representanter för ett liberalt parti, uppmanar våra kollegor och vänner i Europa att arbeta för att kvinnorna i hela EU ska ha rätt att bestämma över sin egen kropp och rätt till en säker abort. Aborter ska avkriminaliseras i alla medlemsstater och Centerpartiet anser att EU bör engagera sig i frågan.

Centerpartiet vill:

- Att regeringen tillsätter en svensk kommission för Rättvisa i liv och hälsa.
- Att avdragsrätten för friskvård ska gälla både anställda och företagare.
- Att en samlad patienträttighetslagstiftning införs.
- Att den nationella kunskapsstyrningen inom vården ökas om detta är nödvändigt för att garantera patienterna en högklassig, likvärdig och jämlik vård över hela landet.
- Införa en vårdgaranti med en maxgräns om högst 120 dagar från första besöket till behandling.
- Att man ska ha rätt att söka planerad vård och specialistvård i annat EU-land på samma villkor som gäller i det egna landet.
- Att EU kräver kvinnors rätt till säkra och lagliga aborter i hela Europa.

KVALITET OCH EFFEKTIVITET I SJUKVÅRDEN

Svensk sjukvård håller hög kvalitet i internationella jämförelser mätt i vårdresultat. Detta är något att vara stolt över. Samtidigt är det viktigt att inse att kvaliteten inte är given en gång för alla. Det krävs fortlöpande arbete inom hela vårdkedjan för att hålla hög kvalitet.

Regeringens stora satsning på medicinsk forskning ökar förutsättningarna för att Sverige ska behålla sin position som forskningsnation i konkurrens med andra länder. Genom satsningarna på öppna jämförelser, kvalitetsregister, IT-strategi och riktlinjer fokuserar regeringen tydligt på kvaliteten i vården. Centerpartiet anser att arbetet med kvalitet och effektivitet i vården bör fördjupas ytterligare.

Vården ska vara jämlik och jämställd

Fortfarande nås vi av rapporter att hälsan är ojämnt fördelad. Människor i utsatta områden har sämre tillgång till sjukvård, det finns fortfarande omotiverade skillnader mellan den vård kvinnor och män får och kunskapen om hur olika läkemedel påverkar barn och äldre är bristfällig. Forskning ska göras på både kvinnor och män. Behandling av kvinnor ska bygga på forskning på kvinnor. Centerpartiet kan aldrig acceptera att vården är ojämlig.

Ansträngningarna för att nå en god och jämlik vård måste öka. Det är angeläget att styrningen i form av kvalitetsuppföljning, tillsyn, jämförelser, riktlinjer och andra styrmedel fungerar bra. All vårdstatistik ska vara könsuppdelad. Regionreformen i kombination med en stärkt ställning för nämnden för rikssjukvård ger större möjligheter att fatta beslut som minskar skillnaderna.

Vård till papperslösa och gömda

Riksdagen har antagit en lag om hälso- och sjukvård för asylsökande som reglerar kostnadsfördelning och övrigt ansvar som kommuner och landsting har för asylsökandes vård. Vård till s.k. papperslösa och gömda regleras dock inte i lagen utan den frågan utreds inom regeringskansliet.

Rätten till hälso- och sjukvård är en grundläggande mänsklig rättighet. Sverige har förbundit sig att respektera de grundläggande mänskliga rättigheterna. Centerpartiet anser att papperslösa och gömda ska ha rätt till vård på motsvarande villkor som övriga befolkningen. Utgångspunkten är att sjukvård ska ges vid behov. Allas lika rätt och värde måste gälla även i Sverige och personalen ska följa hälso- och sjukvårdslagen precis som alltid. Den som är sjuk ska få vård. Personalen ska inte behöva utsättas för att göra bedömningar om vad för sorts person som behöver vård; personalens uppgift måste få vara att vårda, bota och hjälpa. (motion 418, 810)

Centerpartiet vill:

- Att papperslösa och gömda ska ha rätt till vård på motsvarande villkor som övriga befolkningen.

Styrningen inom vården behöver utvecklas

Styrning sker både på nationell nivå och på regional nivå. Flertalet sjukvårdshuvudmän inser idag betydelsen av en tydlig styrning. Det behövs ett tydligt ledarskap i vården och en tydlig och stringent uppföljning som inkluderar sanktioner om kraven inte uppfylls. Det är viktigt att ha med kvalitetsaspekten i varje led eftersom brister i kvalitet ofta medför fördyringar i slutänden. För att öka kvalitetsstyrningen inom vården krävs bättre mått och nya redskap och att dessa används i styrningen.

Ett konkret verktyg är de kvalitetsregister som finns och som är viktiga kunskapsunderlag för kvalitetsjämförelser och -förbättringar. Idag är medverkan i registren frivilligt och registren är av olika kvalitet. Centerpartiet anser att det behövs register inom fler områden idag. En genomgång behöver göras av vilka register som ska vara obligatoriska att rapportera till. Dessutom måste uppgifterna i registren vara tillförlitliga och kunna kontrolleras.

Även statens styrning av vården behöver ses över. Om statliga riktlinjer och råd är krångligt utformade eller om gamla råd inte uttrangeras när nya införs kan det leda till onödiga

byråkrati inom vården. Denna byråkrati leder, tillsammans med dåligt koordinerade IT-system och ineffektiva rutiner, till ett krångel i vården som minskar patienttiden och förlänger väntetiderna. Centerpartiet vill ha en samlad strategi mot krånglet i vården. Ett första steg är att utsträcka regeringens mål för regelförenkling även till hälso- och sjukvården.

Vårdens resultat, kvalitet och kostnader ska granskas

Det är viktigt att vårdvalsreformen utvärderas för att se vilka effekterna blir för patienterna, företagen, sjukvårdshuvudmännen och skattebetalarna. Konkurrensverket har redan uppdraget att utvärdera hur konkurrensen påverkas av vårdvalet. Centerpartiet delar uppfattningen att även övriga aspekter noga bör utvärderas av en oberoende part. En fristående oberoende granskningsfunktion för analys och utvärdering behöver inrättas för att öppet kunna jämföra resultat, kvalitet och kostnadseffektivitet i vården och omsorgen. Granskningsfunktionen ska vara självständig gentemot regering, riksdag, sjukvårdshuvudmän och producenter. Vårdvalsreformen behöver även följas upp på regional nivå. (motion 415-416)

Kvalitet och effektivitet genom IT och arbetsmetoder

Patienter vill vara delaktiga i sin vård och den moderna tekniken ger möjlighet till detta. Inte bara tidsbokning kan ske via Internet utan även olika förberedelser inför ett läkarbesök och även själva behandlingen kan ibland ske eller följas upp via Internet/sms/mms.

Röntgenbilder som analyseras på distans är ett exempel på hur även tekniken kan utnyttjas till att effektivisera processen. Även i det praktiska arbetet kan mycket tid sparas genom att journaler, remisser och recept hanteras elektroniskt istället för på papper. Detta är mycket säkrare och enklare för patienten. Regeringens IT-strategi är lovvärd, men arbetet måste skyndas på för att ge resultat.

En noll-vision för patientsäkerheten

Att satsa på kvalitet i vården är lönsamt både för patienten och för vården. Genom att göra rätt insatser från början undviks komplicerande och fördyrande följsjukdomar som förlänger lidandet hos patienten. En nyligen utförd granskning visar att antalet vårdrelaterade skador är stort. Ungefär 10 procent av patienterna har en skada som uppkommit inom vården och denna skada medför i genomsnitt sex extra vård dygn. Det innebär att 630 000 vård dygn och 50 000 besök i öppna vården sker i "onödan", dvs. hade

kunnat undvikas. Patientsäkerhetsarbetet måste bli mycket bättre och Centerpartiet föreslår därför en noll-vision för vårdsador.

Tillgång till jämlik läkemedelsbehandling

Läkemedel är en central del i behandlingen av sjukdomar. Genom apoteksomregleringen ökar tillgängligheten och servicen både genom att apoteken blir fler och genom att receptfria läkemedel kan köpas i vanliga butiker. Patienters rätt till jämlik vård förutsätter lika rätt till läkemedelsbehandling. Idag varierar tillgången till läkemedel mellan de olika landstingen. Det blir bostadsorten som avgör om man får tillgång till de mest effektiva läkemedlen. Detta är inte acceptabelt. Läkemedel är en viktig del i vården och ska användas på rätt sätt. Innovation och forskning kring nya läkemedel ger stora framtidsmöjligheter att lindra och bota sjukdomar och måste ges bästa tänkbara möjligheter att arbeta. Ett problem är den överkonsumtion som sker, inte minst bland äldre. Det behövs fungerande verktyg som t.ex. läkare med koordinationsansvar, läkemedelsavstämning och medicinska riktlinjer för äldre med fler än tio läkemedel. Dessutom behövs ett ordnat införande av nya dyra läkemedel.

Många efterfrågar också andra behandlingar än de som ges inom den s.k. skolmedicinen och tilltalas av komplementärmedicinens holistiska syn på patienten. I fråga om bemötande och helhetssyn på patienten har skolmedicinen mycket att lära av komplementärmedicinen och ifråga om krav på vetenskaplighet gäller det motsatta. Vill vi gärna uppmuntra till ökad förståelse mellan de olika aktörerna, för patientens skull.

Klimatförändringarnas påverkan på hälsan måste mötas offensivt

Centerpartiet anser att det behövs ett utökat internationellt samarbete inom vården. Samarbete inom både EU och WHO behövs till exempel för att hantera de utmaningar som antibiotikaresistens och pandemier kan medföra. Det finns också mycket att vinna på utökat forskningssamarbete och samarbete kring ovanliga sjukdomar. På vårdområdet finns också stor potential för svenska företag att exportera sitt kunnande till andra länder.

Ett allt mer överhängande hot mot vår hälsa är de effekter som klimatförändringen medför. Hittills har diskussionen mest handlat om hur miljön påverkas av klimatförändringen men forskningen kan nu peka på ökade risker för olika sjukdomar till följd av klimatförändringen. Sjukdomar som tidigare varit okända i Sverige kan komma att spridas i allt högre grad genom insekter, djur och vatten. Värmeböljor som påfrestar hälsan för gamla och sköra förväntas bli vanligare. Mer kunskap behövs om klimatförändringens effekter på hälsan och en beredskap att hantera de utmaningar som kan uppstå. Centerpartiet anser att

det utöver det internationella samarbetet även behövs en nationell strategi för att hantera de utmaningar som klimatförändringen har på människors hälsa.

Personalen i vården

Personalen är vårdens viktigaste resurs. Det är viktigt att personalen har bra förutsättningar att kunna utföra sitt arbete på ett professionellt sätt. Det är vår uppfattning att vårdvalsreformen även kommer att påverka personalens situation positivt eftersom personalen bland annat kommer att kunna välja bland fler arbetsgivare. Det är viktigt att personalen, förutom sin sakkompetens, även är lämpliga för sitt uppdrag. All vårdutbildning ska genomsyras av ett genusperspektiv både vad gäller vård, bemötande och arbetsförhållanden. För att utbildad personal ska ha betryggande kunskap måste tillräcklig praktik ingå i vårdutbildningarna. Det finns en möjlighet för lärosätena att göra olika typer av lämplighetstest både inom läkarutbildningen och inom övriga vårdutbildningar. Vår bedömning är att detta fortsättningsvis ska vara en möjlighet för lärosätena och inget som ska regleras i lag. (motion 419). Regeringen har årligen sedan 2006 byggt ut läkarutbildningen. För åren 2009-2013 tillkommer totalt 605 platser. Centerpartiet följer utvecklingen noga för att bedöma om ytterligare platser behövs. (motion 420).

Vård i livets slutskede

Få frågor är så svåra som frågan om döden. Döden är ofrånkomlig. Den medicinska utvecklingen har inneburit ökade möjligheter att ge patienten lindring när den sista tidens ångest och smärtor blir outhärdliga. På många håll i landet finns hospice som erbjuder palliativ, lindrande, vård till patienter i livets slutskede. Hospiceverksamheten är mycket uppskattad av både patienter och närstående. Centerpartiets uppfattning är att hospicevårdens helhetssyn på människan och specialistkompetens inom palliativmedicin ska komma alla döende patienter till del, inte bara dem som har tillgång till hospice. Därför behöver vården i livets slutskede utvecklas.

Alla människor har rätt att få bestämma över sitt eget liv, att få bästa möjliga vård och att få dö under värdiga former. Därför har man också rätt att avstå från behandling och vården ska acceptera det beslutet. Däremot kan man aldrig kräva att vården aktivt ska hjälpa en att dö. Vårdens uppgift är att bota, lindra och trösta. Att aktivt medverka till en annan persons död går emot all läkareetik och kan därför inte accepteras. Vården ska stå i livets tjänst. (motion 421-422).

Centerpartiet vill:

- Att kvalitetsregistren utvecklas och en genomgång görs av vilka register som ska vara obligatoriska att rapportera till.
- Att regeringens mål för regelförenkling ska omfatta även hälso- och sjukvården.
- Arbetet med den nationella IT-strategin påskyndas och fördjupas för att informationsteknikens möjligheter fullt ut kan utnyttjas inom vården.
- Införa en nollvision för vårdrelaterade skador.
- Upprätta en nationell strategi för att hantera de utmaningar som klimatförändringen har på människors hälsa.

PSYKIATRIN BEHÖVER UTVECKLAS

Psykiatrin har varit eftersatt under många år och därför har regeringen initierat ett flerårigt åtgärds paket. Detta omfattar allt från satsningar på utbildning, tillgänglighet och kvalitet till satsningar på sysselsättning för personer med psykiska funktionsnedsättningar och nya vårdformer.

Snabb hjälp behövs

Många människor mår psykiskt dåligt. Framförallt unga kvinnor upplever stress, oro och ångest. Kunskapen och informationen om orsaker till kvinnors och mäns psykiska ohälsa måste öka. Det är viktigt att snabbt kunna få hjälp vid lindrigare psykiska besvär innan de hinner förvärras. Därför behövs ytterligare satsningar göras för att patienten snabbt kan få kontakt med vården vid psykiska besvär. En helhetssyn på kropp och själ behövs inom vården. Självfallet ska vårdgarantin gälla även besök till psykiatrin. Barn och unga är särskilt känsliga och därför behöver de prioriteras både i det förebyggande arbetet och i den psykiatriska vården.

Den psykiska ohälsan är stor i Sverige jämfört med andra länder. Genom att tillfoga ett tolfte målområde – Främjande av psykisk hälsa – i den nationella folkhälsopolitiken möjliggörs fokuserade och preventiva insatser för att motverka psykisk ohälsa. För att tidigt kunna möta behovet av stöd vid psykisk ohälsa är det centralt att beteendevetenskaplig kompetens finns på alla vårdcentraler.

Behandlingarna behöver utvecklas

För de patienter som har en psykisk sjukdom är det viktigt att behandlingen fungerar. Det behövs fler behandlingar utöver läkemedelsterapierna. Kognitiv beteendeterapi, KBT, har visat sig vara en effektiv metod för vissa tillstånd. Ytterligare satsningar behöver göras för att behandlingen ska utgå från evidensbaserade metoder. För personer med psykisk sjukdom är det också mycket viktigt att ha en plats i samhällsgemenskapen. Även om man har en psykisk sjukdom ska man kunna arbeta och bidra utifrån sina egna förutsättningar. Ytterligare satsningar behöver göras för att erbjuda människor med psykisk sjukdom ett meningsfullt arbete. Att stärka självkänslan är centralt.

Nollvision för självmord

Omkring 1400 personer begår självmord i Sverige varje år. Bland unga (15-24 år) är självmord den vanligaste dödsorsaken. Risken att begå självmord är mycket högre bland personer som varit patienter inom psykiatrin än bland övriga. Vården behöver bli bättre på att uppmärksamma självmordsrisker och förebygga självmord. Det behövs bland annat strukturerade riskbedömningar, bättre journaldokumentation, bättre samverkan och fler förebyggande insatser.

Fler utbildningsplatser för psykiatrin

Personalens roll inom psykiatrin är mycket betydelsefull. Inte bara psykiatriker behövs utan det behövs också sköterskor, vårdare och olika beteendevetenskapliga kompetenser. Centerpartiet vill öka kapaciteten på utbildningarna inom psykiatriområdet inom alla yrkeskategorier. Dessutom behöver ansträngningar göras för att locka fler att arbeta inom psykiatrin.

Centerpartiet vill:

- Att ytterligare satsningar görs för att patienten snabbt ska få kontakt med vården.
- Att främjande av psykisk hälsa blir ett tolfte målområde i den nationella folkhälsopolitiken.
- Centerpartiet vill att beteendevetenskaplig kompetens ska finnas på alla vårdcentraler i syfte att tidigt möta behovet av stöd vid psykisk ohälsa.
- Satsa på att erbjuda meningsfullt arbete åt personer med psykisk sjukdom.
- Öka kapaciteten på utbildningar inom psykiatriområdet inom alla yrkeskategorier.

SATSA PÅ TANDVÅRDEN

Centerpartiet och regeringen har genomfört en stor tandvårdsreform som ska stimulera människor att sköta sina tänder för att förebygga tandbesvär och som ska skydda mot höga kostnader när tänder måste lagas. I reformen ingår också att förbättra konkurrensen på tandvårdsmarknaden. Detta är en välkommen reform som ekonomiskt fördubblar statens satsning på tandvård. I nästa steg behövs också en särskild satsning till dem som på grund av funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom har svårt att påverka sin tandstatus och som därför har särskilt stora tandvårdsbehov. Att inkludera all tandvård i sjukvårdsförmånerna skulle medföra mycket höga kostnader, vilket inte skulle vara ansvarsfullt i det ekonomiska läge som råder idag. Någon sådan reform är därför inte aktuell för närvarande. (motion 423)

Centerpartiet vill:

- Rikta särskilda insatser till personer som på grund av funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom har svårt att påverka sin tandstatus och som därför har särskilt stora tandvårdsbehov.

INSATSER FÖR ATT MINSKA RÖKNING, ALKOHOLBRUK OCH NARKOTIKA

För att motverka att hälsorisker utvecklas till framtida sjukdom är det nödvändigt att hälso- och sjukvården öronmärker en del av sina resurser för investeringar i förebyggande och hälsofrämjande insatser. WHO definierade redan 1946 begreppet hälsa som ”fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och inte enbart frånvaro av sjukdom”, d.v.s. ett begrepp som innehåller två dimensioner, ett sjukdomsorienterat och ett hälsoorienterat perspektiv baserat på helhetssyn. Centerpartiet ser hälso- och sjukvårdens hälsoorientering som ett viktigt utvecklingsområde.

Samtidigt är det viktigt att betona individens eget ansvar. Alla har ansvar för sin egen hälsa. Ibland kan man behöva hjälp med att komma igång med den livsstilsförändring som man vill ta itu med. Därför behöver nya och lockande metoder tas fram som ger moderna människor stöd till hälsofrämjande beteendeförändringar.

För Centerpartiet och regeringen är minskad tobaksrökning ett prioriterat mål. Genom folkhälsopropositionen har insatserna mot rökning skärpts. De fyra hörnstenarna i arbetet är stöd till lokalt arbete och nationell samordning av tobaksfrågan, rökavvänjning, förbättrad

tillsyn och stöd till frivilligorganisationer. Att narkotikaklassa tobak är dock inte aktuellt.
(motion 429)

Bekämpa alkohol och narkotika

Centerpartiet arbetar för ett narkotikafritt samhälle. Det ska vara svårt att börja och lätt att sluta. Det är viktigt att minska tillgången på narkotika, minska antalet personer som prövar narkotika och förmå fler att upphöra med sitt missbruk. Det förebyggande arbetet mot narkotika måste öka. Vård ska kunna erbjudas när det finns behov. Vi ska inte acceptera att barn och ungdomar införskafter och använder droger. Polisen har en viktig roll i arbetet mot att förhindra spridningen av narkotika och internetdroger. Internet spelar stor roll för droghandeln, därför måste insatser riktas mot internethandeln. Systemet för narkotikaklassning av nya ”produkter” behöver ses över för att påskynda processen.

Centerpartiet och regeringen är överens om att minska alkoholkonsumtionen och arbeta för en mer restriktiv syn på alkohol inom EU. En minskad alkoholkonsumtion förbättrar folkhälsan och minskar många sociala problem. Attityden till alkohol är ett starkt styrmedel. Detta styrmedel måste aktiveras med alla medel; genom information, mobilisering av det civila samhället, normgivande skärpningar av lagstiftningen – och genom att var och en av oss i vardagen tar ett ansvar för våra medmänniskor. Det förebyggande arbetet är centralt och om bruket övergår till missbruk måste vård och behandling finnas tillgängligt. Barn och unga ska vara prioriterade i det förebyggande arbetet.

Centerpartiet förespråkar en restriktiv alkoholpolitik. Det är viktigt att främja måttfulla konsumtionsvanor samt värna om att individer som är minderåriga, gravida eller kör bil ska vara alkoholfria. Tullen har en viktig roll i att förhindra smuggling av alkohol och droger. Centerpartiet anser att Systembolagets försäljningsmonopol är en viktig del i en restriktiv politik. År 2005 antog Centerpartiets stämma förslaget att sänka punktskatterna för öl och vin för att minska den illegala införseln av alkohol.

Påverka EU:s alkoholpolitik

EU spelar en viktig roll för svensk alkoholpolitik. På senare tid har medvetenheten om alkoholens skadeverkningar ökat även inom EU. Det är viktigt att Sverige fortsätter att påverka EU:s alkoholpolitik i syfte att höja EU:s minimiskattesatser, skärpa införselreglerna inom EU och att Sverige tillåts att ha nationellt förbud mot alkoholreklam.

Centerpartiet vill:

- Öka det förebyggande arbetet mot narkotika och ge vård när behov föreligger.
- Ta fram system som ger rättsväsendet mandat att införa stopplagar med straffpåföljd mot nya ”produkter” så fort de misstänks vara hälsofarliga fram tills beslut tagits om att produkten ska klassas som olaglig eller ej.
- Fortsätta att påverka EU:s alkoholpolitik i syfte att höja EU:s minimiskattesatser, skärpa införselreglerna inom EU och att tillåtas att ha nationellt förbud mot alkoholreklam.

EKONOMISK TRYGGHET VID SJUKDOM OCH FÖRÄLDRASKAP

De ekonomiska trygghetssystemen vid sjukdom, arbetsskada och arbetslöshet är en del av det generella välfärdssystemet. För Centerpartiet är det viktigt att trygghetssystemen är tydliga, enhetliga och förutsägbara. Statens uppgift är att garantera alla medborgare en grundläggande ekonomisk försörjning vid sjukdom eller arbetslöshet. För dem som på grund av sjukdom inte kan arbeta måste det finnas möjlighet till försörjning. Det måste finnas ett skyddsnät som fångar upp och säkrar försörjningen. Dock har trygghetssystemet periodvis, för enskilda individer, kommit att fungera som en långvarig försörjningskälla i stället för en omställningsförsäkring för dem som tillfälligt behöver hjälp och stöd. För Centerpartiet är det angeläget att samhällets insatser bidrar till att stärka människor, ge ekonomiskt skydd vid oförmåga att arbeta och att bidra till att varje människa kan komma tillbaka till arbetsmarknaden så snart det bara går.

Centerpartiet och regeringen har vidtagit flertalet nödvändiga åtgärder på området. Bland annat har en rehabiliteringskedja införts med fasta tidpunkter för prövning av arbetsförmågan. Det har även införts en rehabiliteringsgaranti med syftet att genom evidensbaserade, medicinska rehabiliteringsinsatser understödja en återgång till arbete. Framöver ska även en parlamentarisk utredning tillsättas för att utreda hur en mer försäkringsmässig socialförsäkring kan utformas. Dessa reformer är nödvändiga för att långsiktigt säkra trygghetssystemen mot överutnyttjande. Målet är att den, som av någon anledning inte kan försörja sig själv, snarast ska kunna återgå till en egen försörjning. Det handlar om att snabbt få tillgång till rehabilitering, utbildning eller annan hjälp till omställning.

Centerpartiet förespråkar en samordnad arbetslivsförsäkring, som innebär att arbetslöshetsförsäkringen, sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen slås samman till en sammanhållen försäkring med en gemensam myndighet. De sammanslagna försäkringarna leder till att det skapas en bättre samordning med individen i fokus för att så snabbt som möjligt kunna komma tillbaka till arbetsmarknaden. Den enskilda individen kan då slippa att ”falla mellan stolarna” mellan myndigheterna, med personligt lidande som följd. För att trygghetssystemen ska vara just trygga är det viktigt att systemen är lättfattliga och tydliga (motion 428). Dagens försäkringssystem är tyvärr av mer oöverskådlig natur vilket gör dem svåra för den enskilda individen att sätta sig in i. Det ligger inte i regeringens linje att försvåra systemet ytterligare genom särskilda försäkringsregler för enskilda diagnoser exempelvis olika former av reumatiska sjukdomar (motion 427). Vi ställer oss även bakom omorganiseringen av Försäkringskassan. Syftet med omorganisationen är att få en mer rättssäker och effektiv ärendehandläggning. (motion 426)

Trygghetssystemen bör fortsatt behandla alla lika. På så sätt får vi en garanterad trygghet för alla på lika villkor, samtidigt som det i dag finns möjlighet att komplettera det statliga trygghetssystemet med privata försäkringsalternativ. (motion 201)

Centerpartiet vill:

- Ha en samordnad arbetslivsförsäkring, som innebär att arbetslöshetsförsäkringen, sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen slås samman till en sammanhållen försäkring med gemensam myndighet.

HÄLSA I ARBETET

För att må bra krävs inflytande över den egna vardagen, både på arbetet och på fritiden. Individen själv har det största ansvaret över sitt liv och är därmed också den som har mest inflytande. Undersökningar visar att arbete är av stor betydelse för människans välbefinnande. Har man inget arbete alls, eller ett jobb som kräver för lite, för mycket eller fel saker så uppstår obalans. De flesta av oss klarar ganska stora under- eller överkrav under olika perioder, men om vi inte får möjlighet att återhämta oss sliter vi ut oss.

Det är viktigt att rehabiliteringsinsatser sätts in tidigt så att återgång till arbete sker snabbt. Sverige har i jämförelse med ett stort antal andra länder periodvis haft långa sjukskrivningstider. Långa sjukskrivningar riskerar att leda till utanförskap och måste

därför minska. Varje enskild individs engagemang är en viktig förutsättning, det är bättre att vara aktiv än passiv för en lyckad rehabilitering. Den som under lång tid uppburit sjuk- eller aktivitetsersättning bör ges flera möjligheter att återgå till någon form av arbete. För att göra detta möjligt vill Centerpartiet inom ramen för rehabiliteringsgarantin, ge utrymme för fler kvalitetssäkrade behandlingsmetoder. Det är samtidigt viktigt att de individer som är i behov av rehabilitering erbjuds denna skyndsamt.

Centerpartiet förespråkar aktiva rehabiliteringsinsatser med individens ansvar i fokus.

Formerna för rehabilitering av dem som drabbats av ohälsa behöver utökas samtidigt som vi måste förhindra att fler människor blir sjuka av sitt arbete. Tidiga insatser och den enskildes egen aktiva medverkan, underlättar och påskyndar tillfrisknandet och öppnar vägen tillbaka till arbetslivet.

Centerpartiet vill:

- Ge utrymme för fler kvalitetssäkrade behandlingsmetoder inom ramen för rehabiliteringsgarantin.
- Stärka rehabiliteringsgarantin så att den motsvarar vårdgarantin.

TID TILL FAMILJELIV OCH ARBETSLIV

Centerpartiet vill öka familjernas makt över sin livssituation och göra det lättare att förena familjeliv och arbetsliv. När familjerna får ökat självbestämmande förbättras barnens utsikter att få en bra barndom. Genom föräldraförsäkringen får föräldrarna mer tid med barnen när de är som allra minst och behöver det som mest. Det bidrar till att barnen får en trygg start under den första levnadstiden. (motion 414)

På EU-nivå diskuteras det så kallade mammaledighetsdirektivet. Förslaget innebär bland annat sex veckors obligatorisk ledighet för mamman efter nedkomst. Centerpartiets inställning är att det är upp till föräldrarna att tillsammans avgöra hur de ska dela på föräldraledigheten både för barnens och för familjens bästa. Förslaget från EU är inte jämställt och det skulle försvåra för t.ex. kvinnliga entreprenörer att driva sitt företag samtidigt som de får barn. Både män och kvinnor ska ha möjlighet att ta ansvar för sina barn.

ETT TILLGÄNGLIGT SAMHÄLLE FÖR ALLA

Centerpartiets utgångspunkt är att alla människor kan växa och att alla människor vill känna stolthet, vill kunna försörja sig själva och vara fullt delaktiga i samhällslivet. Samhället ska vara tillgängligt för alla! Icke-diskriminering och tillgänglighet är centralt. Likaså målet att det ska råda jämlikhet i levnadsvillkoren för flickor och pojkar samt kvinnor och män med funktionsnedsättningar.

Enligt den nationella handlingsplan som antogs år 2000 ska de handikappolitiska målen vara uppnådda till utgången av år 2010. Ett stort ansvar vilar på berörda aktörer att nå dessa mål. Centerpartiet och regeringen har vidtagit en rad åtgärder för att öka tempot i tillgänglighetsarbetet. Sverige har också aktivt medverkat i förhandlingen av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Sverige är nu ansluten till konventionen och att genomföra konventionen är en viktig del i det handikappolitiska arbetet.

Bristande tillgänglighet ska ses som en diskrimineringsgrund

Den 1 januari 2009 trädde den nya diskrimineringslagen i kraft. Syftet med lagen är att på ett mer effektivt och heltäckande sätt bekämpa diskriminering och att ha en effektiv tillsyn. En fråga som diskuterats inför den nya lagen är huruvida bristande tillgänglighet kan anses som en diskrimineringsgrund. Ska underlåtenhet att vidta skäliga åtgärder för tillgänglighet anses som diskriminering eller inte? I lagens nuvarande utformning ingår detta inte. Vår ståndpunkt är att tillgängligheten i samhället behöver förbättras. Därför vill Centerpartiet att bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning ska betraktas som en diskrimineringsgrund och omfattas av diskrimineringslagstiftningen.

Det ska vara enkelt att anställa personer med funktionsnedsättning

Det största hindret för full delaktighet är de negativa värderingar och attityder som fortfarande finns i samhället. Att motverka dessa negativa attityder är ett gemensamt ansvar. Vi är övertygade om att ett viktigt steg mot full delaktighet är möjligheten att kunna försörja sig genom eget arbete. Det ska vara enkelt att anställa en person med funktionsnedsättning. Ingen kan allt – men alla kan något, och denna förmåga måste tas tillvara. Centerpartiet och regeringen har genom utökade möjligheter till lönebidrag och arbetsplatsanpassning, mer pengar till Samhall samt införandet av nystartsjobb och jobb- och utvecklingsgarantin förbättrat möjligheterna till sysselsättning för personer med funktionsnedsättning. Men Centerpartiet vill se ännu fler och snabbare insatser för att personer med funktionshinder ska

kunna försörja sig genom eget arbete. De sociala företagen har en mycket viktig roll i detta sammanhang.

Viktigt att värna LSS

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), som antogs under den borgerliga regeringen 1994, har medfört ökat självbestämmande och frihet för de personer med svåra funktionsnedsättningar som omfattas av lagen. Genom att den är utformad som en rättighetslag ger LSS den enskilda människan rättigheter gentemot samhället. Detta är helt i linje med Centerpartiets syn på individens ställning i samhället. En översyn av LSS är genomförd och en rad förbättringsförslag diskuteras för närvarande. Centerpartiet arbetar aktivt med dessa angelägna frågor. Centerpartiet vill fortsatt värna om LSS så att den förblir en rättighetslagstiftning. Det är viktigt att det finns tydliga och klara regler så att lagen tillämpas så effektivt som möjligt med utgångspunkt i de handikappolitiska målen.

Alla ska ha möjlighet att påverka sin egen situation. Om man har en funktionsnedsättning är det viktigt att den hjälp och det stöd man får är anpassat efter individens behov. Därför vill vi ge människor med funktionsnedsättning ökade möjligheter att bestämma över innehållet i stöd, hjälp och service.

Centerpartiet vill:

- Att bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning ska betraktas som en diskrimineringsgrund och omfattas av diskrimineringslagstiftningen.
- Fortsatt värna om LSS så att den förblir en rättighetslagstiftning.
- Ge människor med funktionsnedsättning ökade möjligheter att bestämma över innehållet i stöd, hjälp och service.

EN GOD OMSORG OM ÄLDRE OCH UTSATTA

Att bli äldre innebär att en del saker i livet ändras, medan andra är sig lika. Pensionering innebär för många att man slutar arbeta för lön, men att man fortsätter att engagera sig i ideellt arbete. Många äldre är idag friskare och piggare än tidigare, samtidigt är också ålderdomen en tid då många drabbas av sjukdom. Den ekonomiska situationen för äldre varierar. Många kan unna sig resor och upplevelser, medan andra lever under ekonomiskt knappa förhållanden. Att åldras är mycket individuellt, det ser olika ut för olika människor. Däremot finns det en sak som är lika – människors vilja att själva bestämma över sina liv.

Centerpartiets vision är att alla ska ha möjlighet till en bra ålderdom. Människors erfarenheter ska tas tillvara. Alla vinner på att äldre människors erfarenheter och krafter kommer till nytta både på arbetsplatser och i ideella sammanhang. Anhöriga är en omistlig resurs både för samhället och för närstående. De hundratusentals anhöriga som idag vårdar närstående ska synliggöras för det viktiga arbete de utför i det tysta. Till en bra ålderdom hör också att kunna må så bra som möjligt – både fysiskt och psykiskt, att känna sig trygg, att inte vara ensam, att bemötas med respekt och att få ha ett meningsfullt liv. Centerpartiet vill därför att människors självbestämmande ska öka.

ÄLDRES SJÄLVBESTÄMMANDE MÅSTE ÖKA

Att själv få bestämma över hemtjänsten, när man ska gå och lägga sig eller när man ska ta en promenad borde vara en självklarhet, men så är det tyvärr inte för många äldre. Äldres önskemål har ofta fått stryka på foten eller ”glömts bort” till förmån för äldreboendets rutiner, hemtjänstpersonalens arbetsförhållanden eller på grund av missriktad välvilja. Centerpartiets och regeringens insatser inom äldreområdet syftar till att öka äldres självbestämmande inom en lång rad områden. Ett av de viktigaste redskapen för ökat självbestämmande är LOV – lagen om valfrihetssystem. För att människor ska kunna komma i åtnjutande av denna valfrihet krävs att kommunerna använder sig av LOV. Centerpartiet vill att människors möjlighet till självbestämmande ökas genom att LOV används i alla kommuner.

Ökat självbestämmande i hemtjänsten

Självbestämmande inom hemtjänsten innebär också att kunna ha inflytande över innehållet. Idag är innehållet i hemtjänsten ofta så detaljerat reglerat att den enskilde själv inte kan påverka innehållet. Biståndsbedömningen ska finnas kvar men vi vill ha en brukarstyrd hemtjänst för att öka äldres möjligheter att bestämma över innehållet i hemtjänsten.

Ökat företagande behövs

Regeringens valfrihetssatsningar innebär möjligheter för ökat entreprenörskap inom äldreområdet. Genom LOV kommer de företag som uppfyller fastställda krav att kunna etablera sig. Detta öppnar nya möjligheter för företagande på landsbygd, för personer – ofta kvinnor – med erfarenhet från äldreomsorgen att starta eget, för kooperativa och ideella initiativ, o.s.v. Centerpartiet välkomnar denna möjlighet till ökat entreprenörskap och vill stimulera fler människor till att starta eget inom denna bransch. Självklart ska de privata

företagen också kunna ta del av de stimulans- och utvecklingspengar som regeringen avsätter för äldreomsorgen.

Ett privat företagande inom äldreområdet öppnar också för fler tjänster. Många äldre efterfrågar att kunna köpa tilläggstjänster på ett smidigt sätt, vilket möjliggörs genom ett ökat privat företagande. Skatteavdraget för hushållstjänster underlättar för äldre att köpa hjälp med till exempel trädgårdsskötsel och reparationer.

Ökat bestämmande över boendet

Många äldre vill bo kvar i sina gamla hem, medan andra föredrar att flytta till ett nytt boende. En del vill flytta till ett tryggare boende, andra söker gemenskap med andra eller en möjlighet att få tillgång till service. När man blir riktigt skröplig vill man oftast kunna bo så att man får en bra omvårdnad. Människors behov varierar men tyvärr speglar utbudet på bostadsmarknaden inte de behov som finns. Vi vill se en ökad valfrihet i boendet och bostäder till rimliga kostnader för äldre. Centerpartiet vill uppmana kommunerna att inrätta trygghetsbostäder, utan biståndsprovning, för äldre personer som känner sig otrygga, oroliga eller ensamma. Det behövs också fler särskilda boenden för dem med stora omvårdnadsbehov. Även bostadstilläggen kan behöva ses över. (motion 424, 810)

Livskvalitet kan vara en egen sommarstuga. En del äldre som sett fram emot långa sommarhusvistelser på ålderns höst har hamnat i olustiga diskussioner om ansvar för hemtjänst och hemsjukvård. Centerpartiets inställning är att det är hemkommunen som är kostnadsansvarig när en person tillfälligt vistas i annan kommun och har stora behov av service där. (motion 425)

Centerpartiet vill:

- Att människors möjlighet till självbestämmande ökas genom att LOV, lagen om valfrihetssystem, används i alla kommuner.
- Att äldres möjligheter att bestämma över innehållet i hemtjänsten ska öka.
- Stimulera fler att starta företag inom vård och omsorg.
- Att tillgången till trygghetsbostäder för äldre utökas.
- Att hemkommunen är kostnadsansvarig när en person tillfälligt vistas i en annan kommun och har stora behov av service där.

GE UTRYMME FÖR MEDMÄNSKLIGHET OCH OMTANKE

Varje dag sker små underverk runt omkring oss. En morfar hämtar sitt barnbarn på dagis, en student läser högt ur tidningen för en synskadad dam och en pigg pensionär bryter ensamheten hos en äldre medmänniska genom en gemensam kaffestund. Den medmännisklighet som gör att vi hjälper varandra och bryr oss om varandra är själva grunden till ett varmt och tryggt samhälle. Det ideella arbetet är ofta ett uttryck för denna medmännisklighet.

Avdragsrätt för gåvor till ideella organisationer

Människors vilja och möjlighet att delta i ideellt arbete bör underlättas. Detta kan ske till exempel genom att spelreglerna tydliggörs mellan ideella organisationer och offentliga organ och genom att ideella insatser värderas som en merit när man söker arbete. Centerpartiet vill också att det införs en avdragsrätt på gåvor till ideella organisationer.

Alla anhängvårdare ska få stöd

Bland dem som är mottagare av frivilliginsatser finns många äldre personer. En speciell form av frivilligarbetare är anhängvårdaren. En anhängvårdare tar hand om en sjuk eller omsorgsbehövande anhäng under kortare eller längre perioder. Detta är oerhört värdefullt både för den som blir vårdad och för samhället. Att vara anhängvårdare är både fysiskt och psykiskt ansträngande. Centerpartiet har medverkat till lagändringen som garanterar att kommunerna ska erbjuda tillräckligt stöd för anhängvårdarna. Det kan till exempel handla om avlastning vid korttidsboende eller att kunna utbyta erfarenheter med andra i samma situation. Även den som blir vårdad har behov av stimulans och sociala aktiviteter till exempel genom dagvård. Centerpartiet anser att det är angeläget att anhängreformen följs upp så att anhänga verkligen får det stöd de behöver.

Centerpartiet vill:

- Att en avdragsrätt för gåvor till ideella organisationer införs.
- Att en uppföljning görs av anhängreformen så att anhänga får det stöd de verkligen behöver.

LIVSKVALITET PÅ ÄLDRE DAR

Människor i Sverige lever länge och många äldre upplever god livskvalitet. Men det finns också en rad utmaningar då den psykiska ohälsan bland äldre är stor. Depression är vanligt

förekommande och bland dem som begår självmord tillhör flertalet gruppen äldre. Den psykiska ohälsan förvärras ibland av neurologiska sjukdomar som till exempel demens. Den ensamhet som många äldre känner påverkar den psykiska hälsan. Även den fysiska ohälsan är stor bland äldre, vilket ofta är en naturlig följd av åldrandet. Men sjukvården klarar inte alltid av de utmaningar som äldre personers sjuklighet innebär. Följden blir att människor ibland "bollas runt" eller övermedicineras. Äldre människor är också inblandade i fler trafik-, brand- och fallolyckor än andra.

Äldres medverkan på arbetsmarknaden bör uppmuntras

Alla människor mår bra av att arbeta. Arbete ger sammanhang och mening till livet. I Sverige är idag pensionsåldern i genomsnitt 63 år. Vi anser att äldre personers erfarenheter bättre bör tas tillvara. Regeringen har gjort det mer lönsamt för äldre att arbeta genom skattelättnader. Men vi ser gärna att fler äldre kan arbeta längre på arbetsmarknaden.

Garanterade alla en dräglig ekonomi

Centerpartiet står bakom den breda pensionsöverenskommelsen. Pensionsöverenskommelsen är en unik överenskommelse mellan fem partier som är viktig att värna om.

Regeringen har under mandatperioden sänkt skatten för de pensionärer som har de allra lägsta pensionerna. Vi vill fortsatt främja en politik som ger äldre män och kvinnor goda förutsättningar att leva självständiga liv med hög kvalitet. Ett stort problem är dock att en stor del av samhällets mest ekonomiskt utsatta finns bland de så kallade "fattigpensionärerna", det vill säga de pensionärer med garantipension varav en majoritet är kvinnor. Med en full garantipension på runt 6 700 kronor brutto per månad för den som är gift, och runt 7 500 kronor per månad för den som är ogift, är det svårt att ha råd med mer än det allra nödvändigaste. Centerpartiet vill därför verka för att de med lägst pension ges en ekonomisk standard som håller en nivå som ger en rimlig levnadsstandard.

Viktigt med förebyggande arbete

Äldre ska vara prioriterade i det förebyggande arbetet. Människor mår bättre och samhällets resurser sparas genom ett bra förebyggande arbete. Ofta handlar det om enkla insatser. Genom att till exempel ge alla äldre tillgång till en hälsocoach som uppmuntrar till gympa för både hjärna, kropp och själ kan livskvaliteten höjas. Det finns studier som visar att fysisk, social och mental aktivitet minskar risken för fallolyckor, depressioner och demens. En annan viktig åtgärd är att förebygga olyckor. Centerpartiet anser att det behövs en

handlingsplan för att minska fallolyckor och andra olyckor som oftare drabbar äldre. Alla berörda myndigheter bör vara med i framtagandet av planen som bör vara så konkret som möjligt. Dessutom behöver det hälsofrämjande arbetet stärkas.

Bryt äldres ensamhet

Många äldre känner sig ensamma och mår sämre till följd av sin ensamhet. Ibland blir akutbesök hos vården ett sätt att lindra ensamheten. Ingen ska behöva vara utelämnad till ofrivillig ensamhet. Släktingar och närstående, när sådana finns, har ett stort ansvar att vara till stöd och sällskap. På många håll erbjuder frivilligorganisationerna mycket uppskattade väntjänster. Genom bättre samarbete mellan den enskilde, ideella organisationer och kommuner kan många äldre personers ofrivilliga ensamhet brytas. Det behövs nya idéer. Vårdhundar har till exempel visat sig fungera bra som kontaktskapare mellan patienter i vården samtidigt som många också mår bra av den närhet och kontakt som en hund kan ge.

Mat är hälsa

Maten har en stor betydelse för äldres välbefinnande. Mat ger upplevelser för alla sinnen och att äta är ofta en stund av social samvaro med andra. Ibland minskar aptiten när man blir äldre samtidigt som behovet av en näringsriktig mat med rätt konsistens ökar. Det är extra viktigt att maten tillreds under stränga hygienkrav eftersom äldre är känsligare för bakterier. Vi vill att alla äldre ska ha tillgång till god och näringsriktig mat. Att kunna delta i matlagningen och att få äta mat som man är van vid är också viktigt. Användningen av närproducerade och ekologiska produkter bör uppmuntras. Det är också viktigt att själva matsituationen uppmärksammas. Äldres vilja att kunna äta tillsammans med andra bör uppmärksammas.

Kommunalisera hemsjukvården

Behovet av sjukvård och omsorg ökar med stigande ålder. Vården och omsorgen måste ta sin utgångspunkt i den enskilda personens hela situation så att allt fungerar vid övergångar mellan olika vård-, omsorgs- och boendeformer. Det kan behövas en lots som samordnar kommunens och landstingens olika insatser. Dessutom behövs en skärpt tillsyn för att garantera att den vård och omsorg som äldre får uppfyller högt ställda kvalitetskrav. Många äldre är i behov i hemsjukvård. Inom ungefär hälften av Sveriges kommuner är kommunen ansvarig för hemsjukvården, medan landstinget är ansvarigt i övriga kommuner. Erfarenheterna visar att kvaliteten är högre och kostnaderna lägre när kommunen är

ansvarig. Centerpartiet anser därför att kommunerna ska överta ansvaret för hemsjukvården och att en skatteväxling genomförs.

Många äldre drabbas av flera sjukdomar samtidigt. Detta leder till att samma person får många olika läkemedel. Äldre personer reagerar annorlunda på läkemedel än yngre personer och alla läkemedel fungerar inte som tänkt när de kombineras med andra. Kunskapen om hur äldre reagerar på olika läkemedel behöver öka. Dessutom behövs regelbundna läkemedelsgenomgångar göras för att garantera äldre en optimal läkemedelsanvändning.

Stärk rättssäkerheten inom demensvården

Personer med demens är särskilt sårbara och demensvården behöver utvecklas. Centerpartiet och regeringen har utsett ett kompetenscenter inom demensvården för att lättare kunna sprida ny kunskap och erbjuda stöd. Regeringens stimulansmedel inom äldreomsorgen kan också användas inom demensvården. Idag förekommer oklarheter om de tvångsåtgärder som tyvärr ibland kan behövas för att förhindra att en dement person skadas. Centerpartiet vill att användningen av tvångsåtgärder ska vara begränsad och att det ska vara tydligt vilka tvångsåtgärder som är tillåtna och under vilka situationer tvångsåtgärder kan tillåtas. Detta ökar rättssäkerheten både för den enskilde, för personalen och för anhöriga.

Fler vägar in till äldreomsorgen

Äldreomsorgen står inför stora personalbehov. För att omsorgen ska hålla hög kvalitet och för att personalen ska kunna känna stolthet med sitt yrkesval krävs att personalen har tillräcklig kompetens. Centerpartiet vill att det ska finnas fler utbildningsvägar in till att arbeta i äldreomsorgen. Även erfarenhet ska vägas in. Den geriatriska kompetensen inklusive demenskompetens behöver också ökas och vi vill att det ska finnas geriatrisk kompetens på alla ställen som tillhandahåller vård och omsorg till äldre. En starkt geriatrisk kompetens motverkar onödiga inläggningar i akutsjukvården.

Kvaliteten på insatserna behöver ökas

Det finns rapporter som visar att det finns kvalitetsbrister i de hälso- och sjukvårdsinsatser som ges inom äldreomsorg, hemsjukvård och landstingens hälso- och sjukvård. Vården behöver utvecklas så att även äldre får tillgång till de bästa metoderna. Det finns även stora skillnader i fråga om väntetider till särskilt boende, tillgång till rehabilitering, m.m. Detta är inte acceptabelt. De öppna jämförelserna inom äldreomsorgen behöver utvecklas för bli ett incitament för att minska de regionala skillnaderna.

Centerpartiet vill:

- Att kommunerna ska överta ansvaret för hemsjukvården.
- Att det fallolycksförebyggande och hälsofrämjande arbetet stärks.
- Att användningen av tvångsåtgärder inom demensvården ska vara begränsad och att det ska vara tydligt vilka tvångsåtgärder som är tillåtna och under vilka situationer tvångsåtgärder kan tillåtas.
- Att det ska finnas flera olika utbildningsvägar in till att arbeta i äldreomsorgen.
- Att geriatrisk kompetens ska finnas på alla ställen som erbjuder vård och omsorg till äldre.
- Stärka den geriatriska kompetensen i äldreomsorgen och sjukvården i syfte att höja kvaliteten och motverka onödiga inläggningar inom akutsjukvården.
- Att de öppna jämförelserna inom äldreomsorgen utvecklas för att minska de regionala skillnaderna.

EN GOD SOCIALTJÄNST

Hur ett samhälle tar hand om de mest utsatta är ett mått på välfärden. Alla kan någon gång råka ut för oväntade händelser i livet – händelser som gör att man kan behöva hjälp för att ta sig vidare. Det är viktigt att den hjälpen finns när man behöver den. Centerpartiet och regeringen har tagit flera viktiga steg för att förbättra det sociala skyddsnätet.

En strategi för att motverka hemlöshet har antagits för att lösa de problem som utestängning från bostadsmarknaden medför. En del av dem som drabbas är barn. Centerpartiet föreslår att Socialtjänsten ska kunna dra hyran direkt från socialbidraget för att hindra att barn blir vräkta från sina hem.

Våld mot kvinnor är ett omfattande problem och ett hot mot kvinnors liv och hälsa. Ofta drabbar detta våld även barnen. Regeringen har beslutat om en handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Ett relativt okänt problem är det våld som äldre personer utsätts för, både av vårdpersonal och närstående. Mörkertalet är stort, men enstaka undersökningar tyder på att problemet kan vara omfattande. Centerpartiet anser att det behövs bredare kunskap om hur stor omfattningen av våldet mot äldre är och hur det kan förhindras.

Rättssäkerhet är särskilt viktigt inom socialtjänsten. Centerpartiet och regeringen har tagit initiativ till en helt ny organisation för tillsynen av socialtjänsten. Tillsynen av socialtjänsten

integreras med tillsynen av hälso- och sjukvården. Genom detta blir tillsynen mer effektiv och tydligare och därmed även mer rättssäker.

Partistämman beslutade:

- att anta ovanstående program ” Förnyad välfärd för medmännisklighet och ansvarstagande” och därmed lägga partistyrelsens text till handlingarna
- att anta ovanstående punkter
- att motionerna 401 – 430 anses besvarade